

גליון

אֲבִיטָה

אֶרְחֻתִּיךְ

באגדה ובהלכה

פְּרֶשֶׁת נח

גליון

אביטא ארחתיך

באגדה ובהלכה

שיחות ושיעורים
מפי הרב אורן נזרית שליט"א

ניתן להשיג בטלפונים:

0509013000

0506491414

למעוניינים

ניתן לקבל השיחה במייל:

toraoren@gmail.com

ניתן להקדיש

פרשיות להצלחה ולברכה

ולעילוי נשמת וכיו"ב

לפרטים,

ניתן ליצור קשר בפר':

0509013000

0506491414

עיצוב, עימוד וניקוד

שלמה. נ.

0504158840

shlomo131375@gmail.com

תוכן ענינים

שיחה לפרשת נח

- ג. עלינו ללמד להזהר ממה שקלקלו בו אנשי דור המבול
ה. האדם משפיע על כל הסוככים ורואים אותו
ח. גדל האחריות שיש על כל אחד ואחד
ח. ההרגל על כל דבר שלטון
ט. חשיבות עשיית סגים וגדרים שלא להכשל בגזל
ט. זהירותם של חכמי ישראל מגזל
ט. לא נחתם גזר דינם של אנשי דור המבול אלא על הגזל
י. זהירות גם מסרף של עוון גזל
יא. שימת לב לפרטים מצויים ושכיחים בעוון גזל
יא. מי ששומר על ממונו בנקיות - יראה ברכה בעמלו
יב. מעשים מחכמי ישראל כמה נהרו מסרף גזל בידיהם
יג. הלמוד הנוגע לנו מאנשי דור המבול
יג. לכל אדם ולכל דור ישנו תפקיד יחודי
יד. מצותו היחודית שעליה נדרש לתת את נפשו ומרצו יותר
יד. סימן למצותו - היכן שהיצר מכניס כוחות למנעו
יד. מצוה מיוחדת לכל דור
טו. ידיעת תקון הדור - בדבר שמתמודד בו ביותר
טו. באמונתו יחיה - האמונה בישועת ה' ממשיכה את הישועה

סימן רסה - בלמים הנתנים תחת הנר ד

- יט. עבר ונתן כלי תחת הנר צריך שיקיר אותו קדם שישפוט שם שמן
כ. אם יש דין בסיס לדבר האסור - באוכלין
כד. טלטול קלפות שאינן ראויות למאכל בהמה - קשאים בהמה או חיה מצויים
כו. לא ימלא קערה עם שמן ויתן ראש הפתילה בתוך הקערה לשאב מהשמן
כח. אם היה שמן כדי שידלק עד למוצאי שבת, והוסיף עליו שמן
כט. חייב זורע בשבת - אם חזר ולקט הארעים

שיחה לפרשת נח

עֲלֵינוּ לְלַמֵּד לְתוֹחַר מִמָּה שֶׁקִּלְקַלָּנוּ בּוֹ אֲנָשִׁי דוֹר הַמַּבּוּל

ראיתי במגיד דבריו ליעקב (נח) שכתב על הנאמר בפרשתנו אלה תולדות נח, נח איש צדיק תמים היה בדרתיו את האלהים התהלך נח. ויולד נח שלשה בנים את שם את חם ואת יפת.

ותשחת הארץ לפני האלהים ותמלא הארץ חמס. וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ.

צריך לדעת, כי הקלקול של דורו של נח, היה בכמה מהלכים. והרבה יש לנו ללמד שח"ו לא יהא חלקנו במעשיהם של אנשי דור המבול, וכמו שנבאר.

ותשחת הארץ מפני האלהים ותמלא הארץ חמס. כאן הפסוק מציין את חטאייהם בענייני גזל. התרגום אומר ותמלא הארץ חמס - "ואתמליאת ארעא חטופין". חוטפין ולוקחין. במדרש מבאר (ב"ר פל"א ה), שהיו לפעמים גונבים וגוזלים זה מזה פחות משונה פרוטה. המדרש מספר, שהיה אחד עובר בשוק ורואה את חברו עומד ומוכר תורמוסין [מין קטניות]. אומר לעצמו, גרגיר אחד או שניים, מה זה בשבילי? לוקח. וכן כלם, כל אחד לוקח שנים שלשה ובסוף לא נשאר כלום.

ויש הרבה כאלו גם היום, עוברים בשוק, לא רוצים לקנות כלום, אבל טועמים מכל דבר קצת. פה קצת גרעינים ושם קצת בוטנים, וזה באמת פחות משונה פרוטה, אבל "ותמלא הארץ חמס". גנבת פחות משונה פרוטה גם היא אסורה, זהו חמס. ובנוסף זה משריש באדם את הענין של גזל וגנבה.

חטא דור המבול השפיע גם על הבהמות ועל האדמה, הגאון בעל בית הלוי שהיה רבה של בריסק והיה גאון

גדול בדורו, מפלא ומפלג למאוד הן בתורה והן בחסד, מילדותו ממש. כשהיה לומד תורה בתלמוד תורה, אמו היתה נוהגת לתת לו איזה לחמניה או עוגה שיהיה לו מה לאכל שם במהלך יום תלמודו. אבל כבר אז, כשהוא היה רק בן ארבע או חמש, לרב חסידותו כשהיה רואה אלו ילדים עניים שאין להם גם את זה, היה מחלק כל מה שקבל. וכך היה נוהג לעשות דבר יום ביומו, והיה אומר כשאבוא לבית אשלים את סעדי. עד שנודע הדבר להוריו ואמרה לו אמו בני, הן אני נתתי לך את האכל כדי שיהיה לך לאכל וכח ללמד, ואיך זה תתן אותו לאחרים. תפס הילד את ציציותיו ואמר לאמו, אמא, אני נשבע לך בציציות האלו, שבשעה שאני נותן לחברי את הפת ואני רואה כיצד הוא אוכל, אני עצמי נהיה שבע מזה. זה אמר כבר בתור ילד בן ארבע חמש.

וכך היה עד יומו האחרון. כך ספר בנו רבי חיים מברסק שהיה עד ראיה לדבר.

יום אחד ישב הבית הלוי ולמד עמו, עם רבי חיים בנו, ונכנס קצב עז פנים והחל לצעק מדוע כבודו הטריף לי את הבהמה, ובזה וקלל אותו. הרב פניו היו כבושות בספר ולא ענה לו כלום, ואמר בלחש כל כמה רגעים, מחול לך, מחול לך, מחול לך. והקצב ממשיך וצועק ומבזה אותו מקלל ומגדף כל מה שיכול, ועדין הרב שפתותיו מלחשות מחול לך מחול לך מחול לך. אחר כך בא הרב לצאת והוא יוצא אתו יחד, והבן שומע כיצד האיש השפל הזה מבזה את אביו שהיה מגאוני הדורות ממש במלות גנאי המבזות ביותר שיש, והרב הולך אתו ולוחש מחול לך מחול לך.

אמנם כבר אמרה הגמרא (ברכות יט.) 'שאני צורבא מרבנן דקודשא בריך הוא תבע ביקרה'. הקב"ה הוא תבע את כבודו של הבית הלוי. למחרת בבקר הלך הקצב לבחור

בה הקב"ה, ומפני מה האדמה התקלקלה, והלא ודאי היא לא חטאה.

האדם שמתרגל במעשיו הופך את מעשיו להיות אצלו בטבע מבאר הבית הלוי, הענין, דכמו שהאדם פועל בעצמו על ידי הרגלו במעשיו הרעים ועושה בעצמו טבע שני להיות טבעו משתוקק ונמשך לעשות במעשיו הקודמים. ידוע שאמרו הקדמונים, רבנו המאירי בספר חבור התשובה (מאמר א', פ"ג) ומסלת ישרים (פרק י"ט) ועוד, שההרגל נעשה טבע שני. ואמרו ההרגל על כל דבר שלטון (רבנו יונה ז"ל בשערי תשובה ש"ב אות ל', ובכאורו לספר משלי בהרבה מקומות). יש אדם שמצד טבעו ואפי' לדתו הוא אדם טוב. אבל כיון שנמשך למעשים מגנים ועושה מעשים רעים בדרך קבע, סוף דבר שזה נחקק אצלו ונעשה לו כמו טבע. ואפלו שבשכלו הוא מבין שדרכו כסל למו, והמעשים שהוא עושה מביאים אותו לשאול תחתיות, הוא אומר שאיננו מסגל לפרש. לפי שההרגל על כל דבר שלטון.

וזה נכון הן לתורה ומעשים טובים שאדם מתרגל במהלך של קדשה, וזה דבר טוב מאד, כמו שאמרו במדרש על דוד המלך שרגלו קנו הרגל ללכת לבית המדרש כמו שכתוב חשבת דרכי ואשיבה רגלי אל עדתיך, ואמרו רבותינו (ויק"ר לה, א) שהיו רואים את דוד המלך הולך והיו שואלים אותו לאן הולך, ואמר 'לדוד פלן' [לעשות סדורים]. ומצאו אותו בבית המדרש. לכן אומר 'חשבת דרכי', חשבת ללכת לפה או לשם, אבל 'ואשיבה רגלי אל עדתיך', מצאתי עצמי בבית המדרש. כי רגליו התרגלו והתחנכו במהלך של קדשה, במסלול של מהבית לבית המדרש ומשם לבית וחזור. לכן אמרו (ויק"ר כ, א) כל הרואה דוד נזכר לתלמודו, כי כשרואים את דוד המלך בכזו מציאות, הרי ודאי שזה משפיע על האדם.

האדם יכול להרגיל את עצמו לתורה ולמצוות, ולקנות את הרגליו להיות טובעים בנפשו כמו בטבע. הגאון מהרש"ם מברעזאן שהרגיל את גופו לתורה ומצוות, הרגיל עצמו לישן בלילה רק ג' שעות. כיצד עשה זאת?

ולקנות בהמה מהעדר לצורך השחיטה, השתולל הפר והרגו במקום. ספרו את זה לבית הלוי, שנהרג אותו קצב שאמש בזה בקללה נמרצת, החויר כסיד והחל לבכות. החל אומר, אולי אני אשם בכך שנהרג, שהקפדתי עליו. שמא אולי אלו הייתי מעביר על מדותי ומוחל לו לא היה נהרג. אמר לו בנו רבי חיים, אבא, הן הייתי נוכח אתמול וראיתי כיצד מחלת לו ולא הקפדת עליו. אבל הבית הלוי חקר ודרש מבנו אולי רק היה נדמה לך שמחלתי ויש לך אומדנא כזו, אבל באמת כן הקפדתי. אמר לו רבי חיים, שמעתי אותך אומר בפה מלא כיצד אתה מוחל לו שוב ושוב. וגם אז, לאחר שנתברר לו מבנו רבי חיים ששמע אותו אומר בפה שמוחל לו, לא נחה דעתו, וישב עליו שבעה כאלו היה אביו. והיה בכל שנה ושנה באותו יום שמת הקצב וישב בתענית ולומד משניות והיה יושב ובוכה על הקצב שנהרג. שמא ואולי יש גרמא וגרמא שמחמתו נהרג. ובזמננו, הרי אם מיישהו היה מגיע ומבזה את חברו, היה בידים הורג אותו, ולא היה מניח לאחרים, כי מצוה בו יותר מבשלוהו... אבל כך היה נראה הגאון החסיד הבית הלוי, אדם שכל בלו קדש קדשים.

בספרו על התורה כאן, עומד על דברי הכתוב "ותשחת הארץ לפני האלהים... וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ", ודרשו רבותינו (ב"ר פכ"ח, ח) שלא רק בני האדם התקלקלו, אלא כל הארץ כלה, אפלו הבהמות. וכלשונם "הכלב היה הולך אצל הזאב והתרגול היה מהלך אצל הטוס, הדא הוא דכתיב כי השחית כל בשר, השחית כל אדם אין כתיב כאן אלא כי השחית כל בשר". ולא רק הבהמות נשחתו אלא אפלו הארץ עצמה התקלקלה, כמו שממשיך שם המדרש שהיו זורעין חטין ומגדלת עדשים. אפלו האדמה שמגדלת תמיד את מה שאורעין בה, שנתה את מציאותה וגדלה גדולים משנים. היות והאנשים עזבו את מינם והשחיתו את דרכם, גם האדמה קלקלה. כל הבריאה שנתה את דרכה ואת המהלך שהקב"ה הטביע בה.

וכאן יש מקום לשאל, כיצד קרה דבר כזה שכל הבריאה כלה התקלקלה ושנתה את דרכה וטבעה שטבע

שהפעילות האלו משרישות את המהות של מה שאתה עושה בכל העולם כלו. כל העולם הגשמי מקבל השפעה ומשרש בו הטבע ממה שאתה עושה. אין צריך לומר שאם אדם חוטא בפרהסיא קבל עם ועדה בזה ודאי גורם לאחרים שילמדו ממנו, כל אחד רואה ומשפע, והאסור אצלו נקלש. אדם שרואה מעשה לא טוב שהרבה עושים אותו, מצטננת גם אצלו החרדה והיראה מהדבר.

מספרים על אחד הגדולים ששאל פעם יהודי ירא שמים בתכלית, אני רואה אותך הולך בדרך בשבת, וכאשר אתה רואה אוטובוס נוסע ח"ו אתה צועק 'שבת' 'שבת' בחרדה גדולה. מפני מה אתה צועק, הלא ראיתי שאף אחד לא נעצר מנסיעתו בגללה. השיבו, אני לא צועק בשביל הנהג שיפסיק מנסיעתו, הוא כבר רשע מחלל שבת בפרהסיא. אבל אני צועק בשבילי, שאני לא אתקרר. כאשר אני רואה אחד ועוד אחד ועוד אחד נוסע, זה יכול לקרר גם אותי. כדי שאני אשאיר חרד וירא מכבודה של השבת לכך אני זועק.

ויש בזה גם גדר של חלול השם. כאשר אדם עושה מעשה שלא יעשה, ויש מי שרואים אותו ויכולים ללמד ממנו, יש בזה חלול השם, כמו שאמר רבי יוחנן (יומא פו.) 'היכי דמי חלול ה' כגון אנא דמסגינא ד' אמות בלא תורה ובלי תפלין'. ארבע אמות - שני מטרים! אבל כיון שהצבור לא יראה אותו בשניות ספורות אלו עוסק בתורה, מניח תפלין, זה נכנס בגדר חלול ה'. ומבאר שם רש"י, למה בכלל רבי יוחנן יש לו הוה אמינא לילך בלי תורה ותפלין ד' אמות 'כגון אנא דמסגינא' - ואין הכל יודעין שנחלשתי בגרסתו. יש לו טעם שאינו יכול לילך בלי תורה ותפלין, הוא חלש, ועם כל זה אסור לו. כי אנשים יאמרו שאם רבי יוחנן הולך ד' אמות בלא תורה ובלי תפלין אז אנחנו יכולים לילך בכלל בלי תורה ותפלין, וזהו חלול ה'.

מעשי האדם משפיעים קדשה או טמאה בכל הברואים, כפי מעשיו. חטא שנעשה בפרהסיא ודאי מזיק ומשריש רע בכל הברואים. אבל מוסיף הבית הלוי, אפלו אם חוטא בצנעא בינו לבין עצמו, החדר נעול ואין שם אחד בלעדיו. מכל מקום על ידי המשכו אחר איזו תאוה

ספרו, שהרגיל עצמו לשבת וללמד כל הזמן, ואם הגוף היה רוצה לישון והיה מרגיש כיצד גוברת עליו העיפות, היה קושר שני חבלים לתקרה ומשלישל אותם עד שלחנו שם היה קושר אותם לפאות ראשו, ואז אם היה נשמת ראשו על הספר מיד היו מושכים אותו החבלים והיה נעור ושב לתלמודו.

וצריך לדעת, שאמנם כל אחד יכול להרגיל עצמו לתורה ומצוות, אבל כל אחד צריך לדעת את כוחותיו ואת יכולותיו ולפעל לפיהן. יש אחד שאם יקשר את ראשו כמו המהרש"ם, אזי כשישמיט ראשו לישון לא רק שלא יתעורר, אלא עוד יוריד את כל התקרה עליו... כל אחד צריך להכיר את מקומו.

כשהתחתן המהרש"ם בזוג שני [אחר שאשתו הרבנית נפטרה] היה תנאי כתובה שלא שמענו עליו מעולם. חמיו כתב בכתובה שהתחייב החתן דנו לישון כל יום שעה אחת בציהרים, בכדי שיהיה לו כח... החתנים אותו על זה. היום מחתימים על דברים אחרים...

זו היא רגילות דקדושה. אדם שהתרגל לתורה ולשקידה, או התרגל לחסד כמו שאמרו 'פתח תפתח את ידך', אם "פתח" - תתן ותפאר דרך קבע צדקה לעניים, אז ממילא "תפתח", היד שלך מאליה תהיה פתוחה לצדקה וחסד, מחמת ההרגל. וזה טוב מאד.

אבל אפשר גם להתרגל לדברים רעים ח"ו. כמו שאמרנו, אדם יכול לומר שהוא יודע שמה שהוא עושה זה לא טוב, אבל הוא אומר אני כבר לא יכול להתנתק, אני כבר רגיל... כמו שאומר הבית הלוי: וגם אם בשכלו מכיר כי לא טובים הם וכמו שאמר הכתוב לא יתנום מעלליהם לשוב, דגם אם בשכלו רוצה לשוב, עם כל זה מעלליהם הקודמים אינם מניחים אותו לשוב כי הם השרישו בגופו טבע שני להרע.

האדם משפיע על כל הסובבים ורואים אותו

ומוסיף הבית הלוי, דע, שחונן ממה שבכל מעשה אתה מרגיל את עצמך בדבר, בין לטוב ובין למוטב. עוד תדע,

וקרעוהו מהמלוכה. ואמרו בגמרא (מכות י.) 'בשכם שכיח רוצחים', וגם בגלעד היה מצוי רציחה. ומפרשים הרמב"ן בחמש במדבר (ל"ה, י"ד) המהר"ל (שם) ועוד, מה הביאו לכך שבשכם וגלעד יש הרבה רוצחים? - כי טבע המקום לגדל רוצחים. המקום משפיע ומשפיע.

הוא מה שאומר הבית הלוי, שטבע המדינות חלוק זה מזה, ובמעשי האדם הוא משפיע טמאה למקום עצמו. וממשיך וכותב, וענין זה הגם שאיננו יכולים להשיגו בשכל למרות שאיננו יכולים לראות את זה, מכל מקום כל אדם יוכל להרגיש בחוש ממש בבואו לאיזה מדינה אחרת חדשה שהיא פרוצה באיזו פרט מן הפרטים ימצא גם בעצמו איזו נטיה והמשכה לזה הפרט יותר ממה שהיה לו כשהיה במדינה אחרת.

המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל, אחרי שעבר עם ישיבת מיר משנחאי לאמריקה, אמר לתלמידיו אחרי יום יומים, אני מרגיש במדינה זו שהיא ארץ אוכלת יושביה, כלם יש להם משיכה גדולה לכסף וזהב, ואני חש כיצד זה משפיע גם עלי. משל למה הדבר דומה, לאחד שמסתובב בתוך יקב, שבו מכינים יינות וכדומה. אפלו שלא שותה שם כלום, אבל בגלל כל הריח והאדים הוא מתחיל להרגיש שכור. האי לא שתה כלום? - נכון, אבל עצם השהות במקום הזה משפיעה עליו. לכן אמר רבי יחזקאל, הגם שאנחנו לא מתעסקים במשא ובמתן, מכל מקום עצם השהות במקום כזה, האדים הרעילים של התאווה לכסף ועשירות יכנסו בנו, ואין לנו תקנה להתמודד מול הדבר הזה אם לא שנתמודד ונלחם בנטיה הזו שלא תכנס בנו, ולכן מרחים אנו להתחנך ולהרגיל את עצמנו כנגד זה בנתינת צדקה כפל כפלים ממה שהיינו רגילים קדם לכן. וכל אחד ואחד היה לו שם שקית גדולה של כסף והיה נותן כל העת כסף לתוכה. כדי שיהיה זה לעמת זה, כנגד התאווה לכסף שתכנס בהם, כך ירגילו עצמם לבזבז ממונם לצדקה [כך ספר תלמיד שלו שהיה שם בעצמו].

כיצא בזה ספרו על רבי אלחנן וסרמן זצ"ל, שכשנסע לארה"ב בשביל עסקי הישיבה שלו, התארח בבית של

הוא מגביר כחה של תאוה זו עד שמשריש זה בטבע של כל הברואים כלם ובהעולם כלו להיות טבע נמשך לזה יותר ממה שהיה מקדם. כי כן יסד מלכו של עולם, בשעה שברא וחקק את טבעי הבריאה, שהטביע טבע לכל בריותיו להיות טבע משתנה ונמשך אחר מעשי האדם והרגליו, וכפי רב עשיית האדם כן ישתנה טבע של כלם. של כל הבריאה. אם מעט ואם הרבה.

מעשי האדם משפיעים על טבע האדמה עצמה ומחדש הבית הלוי, חדוש נפלא יותר. דע, כי נכון מה שאמרנו כי כפי פעולותיו של האדם כך הוא משריש ומטביע את הטבע הזה בלב כל הבריאה כלה, אך לא לבד בבריות החיים, בבצלי חיים יש השפעה זו, שאם נמשך אחר תאוה מסוימת יום אחר יום ההרגל על כל דבר שלטון. לא רק אלו, אלא בטבע כל הבריאה ממש. כי גם בדוממים נעשה טבע חדש הגורם להשוכן בתוכם להיות להם נטיה לזה.

גם העפר, המים, ושאר הדוממים, גם הם קונים את הטבע של התאווה הזו. וכל מי שגר במקום הזה, או שותה את המים האלו, זה עצמו גורם לו שתהיה לו נטיה לתאוות הללו. וכמו שאמר הפתוב ותבואו ותטמאו את ארצי, ומפרש הבית הלוי שהוא כפשוטו, הארץ, המקום, הישוב העפר והאדמה, נטמאו. על ידי מעשיהם המכערים טמאו את גוף הארץ והשרישו בה טמאה ותאוה.

וענין זה שגם בדומם ובאדמה יכולה להיות השפעה על האנשים הגרים בה, מבאר בדברי הגמרא. כי טבע המדינות חלוקים גם כן, כל מדינה ומדינה יכול להיות שתשפיע באופן שונה על המתגוררים בה.

הגמרא אומרת (קדושין מט:) שיש מקומות ששכיח בהם כשוף, ויש מקומות שיש בהם טבע של גנבה, ויש מקומות עם השפעה של גסות, ויש מקומות שיש בהם תאוות אחרות. גם מצאנו בגמרא (סנהדרין קב.) שאמרו שיש מקומות ששכיח פרענות, כמו העיר שכם. שבשכם מכרו את יוסף, ושם היה מעשה דינה בת יעקב, ושם הייתה חלקת המלכות של שלמה שהלך רחבעם בנו

המבול שהגבירו כל כד התאווה להזדקק לשאינם מינם עד שנעשה כן בטבע ונתחדש זה הטבע גם להבהמה לעשות כן, דור המבול מחמת שהשקיעו עצמם בתאוות המגנות הללו, נעשה כן טבע להם, ולאחר מכן הטבע הזה התפשט והשתרש והתחדש גם להיות זה הטבע לבהמה. וזהו שאמר הכתוב וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה כי טבע הארץ בעצם נשחת. גוף האדמה, גוף הארץ עצמה, נשחת. וממילא השחית כל בשר את דרכו.

וכך אמרו בזהר (ח"א דס"ב ע"א) "תשחת הארץ אי בני נשא חטאן ארעא במאי בני האדם חטאו ועל כן דין הוא שיענשו, אך הארץ במה חטאה ועל מה בא ענשה? אמר לה: השיב רבי שמעון לשואל בגין דכתיב כי השחית כל בשר את דרכו וזה השפיע גם על הארץ עצמה שאף היא נטמאה כמה דאיתמר כגונא דא כמו שמצינו כיוצא בזה שכתוב ותטמא הארץ ואפקד עונה עליה כו' ורואים שיש משג שהארץ עצמה נטמאת, אלא עקרא דארעא בני נשא אנו והסבה לכך שהארץ נטמאת בחטאי האדם כי האדם הוא עקר מטרת הבריאה ולפי מעשיו מכרעת הנהגת כל הבריאה כלה וטבעה.

האדם יענש גם על מה שהשפיע במעשיו על אחרים וזה מה שאומר התנא באבות (פ"ג מ"א, ופ"ד מכ"ב), 'ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון'. וכבר עמדו על זה רבותינו, מהו הכפילות של דין וחשבון. הרי אין אפלו אות אחת בדברי רבותינו לשוא, ואפלו מקדימת תבה אחת לחברתה אנו יכולים ללמד, ומאי כפילות זו של 'דין' ו'חשבון'.

בשם הגר"א מובא שדין זה על עצם החטא והעוון, אדם יישב ודבר לשון הרע, יש ענש על זה. עבר על כמה לאוין, כמו שפרט החפץ חיים. אבל יש גם חשבון, מדוע בזמן הזה שדברת לשון הרע, לא נצלת את הזמן היקר הזה לתורה ולמצוות, לחסד ולגמילות חסדים. גם על זה האדם נתבע. הרי רק לפני חדש זעקנו וזכרנו לחיים למענך אלהים חיים, האדם צריך להיות דובר אמת, לנצל את החיים שלו לדברים טובים, למענך אלהים חיים, ואיך זה ישחית את זמנו לריק.

אחד הנכבדים. כשהגיע אצלו, אמר לו אני יודע שאצלכם כאן מקלים בחלב גוים, כי מחמת הקשי להשיג חלב ישראל סומכים על כמה קולות, ואני איני רוצה להקל, לכן אני מבקש ממך שכל זמן שאהיה אצלך בביתך, אל תשקה אותי בחלב. שמע בעל הבית, והסכים. למחרת בבקר כשקם רבי אלחנן בא בעל הבית והביא לו כוס חלב. אמר לו רבי אלחנן, הן רק לפני כמה שעות דברנו על זה שלא תביא לי חלב, והסכמנו. אמר לו בעל הבית בתמימות וברצינות, כסח לפי תמו, כן, אבל חשבתני שאחרי לילה באמריקה כבר השתנית. זה שלא תשתה בחלב דברנו אמש, אבל אחרי שהיית פה לילה ונשמתי את האויר של אמריקה, אמרתי בטח כבר תסכים לשתות חלב.

הוא שאומר הבית הלוי, אם אדם רואה שיש מדינות ומקומות שיש בהם פרצה או תאוה לדבר מה, עם הזמן יראה שגם הוא מרגיש שהה חודר אצלו. המקום משפיע. יש משג כזה של 'ותטמאו את ארצי'. הארץ נהיית טמאה וכל מי שבא לשם משפך ממנה.

ממציאות האדמה אפשר ללמוד את מעשי האדם, עוד כותב הבית הלוי, זה פונת הפסוק בסוף חבקוק (ב, יא), אבן מקיר תזעק, וכפס מעץ יעננה, ואמרו רבותינו במסכת תענית (דף יא), אבני ביתו של אדם וקורות ביתו של אדם מעידין בו בשעת דינו, ולקאורה זה כמליצה בעלמא, וכי קיר יכול לענות, אבן יכולה לדבר?

אבל לפי היסוד האמור מתבאר, שבאמת הוא כפשוטו ממש, כי מכל פירטי מעשיו של האדם בתוך ביתו, נעשה שנוי גם בעץ וגם בכתל וגם בקיר נעשה שנוי. רק אנחנו בעינים החמריות שלנו אנחנו לא יכולים לראות איך זה משתנה. אדם שעשה חלול שבת ח"ו, הוא לא רואה שנוי שנעשה בקיר. אבל תדע, שלעתיד לבוא, על ידי הקיר נוכל לראות את כל מעשי האדם.

ולפי זה נוכל להבין איך נעשה כזה קלוקל גדול שכל הבריאה כלה השתנתה, כמו שאמרו שאפלו הבהמה השתנתה, האדמה התקלקלה. וכן היה בדור

רבי צדוק הכהן זצ"ל כותב באחד הספרים שלו שברור לו שזה הטעם שנקראת העיר הטמאה פריז בשם הזה, על שם הפסוק (תהלים י, ד) "ארחות פריז", שמשם כל הקלקולים לכל הבריאה בלה וכל מיני תאוות מגנות נמשכות משם. כל מיני 'מודות' מגנות ותועבות רעות ומשנות מגיעות משם ומשפיעות על כל האמה. כי כאמור, מקום רע משפיע על כלם.

לכן צריך לשמור על הענין הזה שלא להיות משפיע מהסביבה, מהמקום. ואין דרך להנצל מהדבר הזה אלא בחזקת הפך המדה המגנה. כגון, אם יש במקום אחד תאוה גדולה לממון, לכסף, אז צריך להגביר בעצמו את הפזרנות לצדקה וחסד כמו שעשה רבנו יחזקאל לוינשטין זצ"ל.

האדם צריך לדעת את כוחו, שבמעשיו הטובים הוא משפיע על כלם ממש. וכן להפך ח"ו, במעשים אשר לא יעשו הוא מרגיל את עצמו והופך את המעשים שלו להיות אצלו בטבע ממש. ועוד צריך לדעת שיש עליו אחריות לא רק על עצמו אלא גם על הכלל, כי במעשיו הוא משריש אותו הטבע באותו המקום ובכל הבריאה בלה.

התרגל על כל דבר שלטון

אומרים בשמו של רבי אליהו לופיאן זצ"ל, שאמר לבאר מה שכתוב "ואל תביאני לידי עברה", יש אדם שחוטא בדרך מקרה. עכשו חטא, עוד מעט ישוב, וימשיך הלאה. אבל יש מי שהוא כבר "בידי" עברה. הוא כבר בידיים של העברה. על ידי שחטא והתרגל בחטא אז הוא כבר לא יכול להתנתק ממנה, העברה תפסה אותו שבי. כמו שאחד שמעשן אומר, אני מבין שזה מזיק לי לבריאות אבל אני כבר לא יכול להתנתק. אף הוא, מאחר והתרגל לחטא הוא בידי העברה, אין לו שליטה, נעשה לו כמו טבע. ומי שהתרגל לחטא צריך על זה תפלה מרבה והרבה למוד מוסר, וכלי האי ואולי.

ומבאר הבית הלוי על פי דרכו, כי מאחר ולמדנו היסוד שלפי מעשינו כך נטבע הטבע בכל הבריאה. אדם שלומד תורה ומקיים מצוות, משריש ומטביע בלב כל הבריאה ובלב כל אדם את המשיכה לעשות טוב, ולהפך, אדם שהוא רשע וגונב ומשחית ומקלקל הוא מכניס בכל הבריות את התאוה והחשק לעשות את המעשים המגנים הללו. וממילא בשעת המשפט יש לו שני דינים, גם על עצם העוון שהוא חוטא ועל זה מגיע לו ענש. ואחרי זה יש גם דין נוסף. יאמרו לו, לא די בזה שקלקלת את עצמך, אלא גם גרמת במעשיך לבריאה בלה שתמשך לדבר. וזהו הפילות. 'דין' הוא על מה שהאדם עצמו קלקל, ו'חשבון' זה מה שהשריש בבריאה בלה את הטבע הרע הזה. אדם לא נדון רק על הפרט, על עברות עצמו, אלא הקב"ה שיודע ורואה כמה זה השפיע על הצבור, כמה נכנס הדבר הזה בכלם, גם על זה תובע.

ולכן אומרת הגמרא ביומא (דף פו:) גדולה תשובה שבשביל יחיד שעשה תשובה מוחלין לכל העולם כלו, ולכאורה מה הבאור בזה, ומפני מה ימחלו לכל העולם בתשובתו של יחיד? מפרש הבית הלוי, כי כשהוא עושה תשובה הוא מכניס בלב הבריות כלם הרהורי תשובה, וגם כשמוחלין לו מוחלין על כל מה שקלקל בעבר בחטאיו בבריאה בלה, וממילא מוחלין לכל העולם כלו.

גדל האחריות שיש על כל אחד ואחד

אדם ידע, מתחילים שנה חדשה, זמן חדש, יש הרבה אנשים שהחדש הזה, חדש חשון, הוא החדש הכי טוב להם. מדוע? - כי אין להם בו שום חג. אין שום מועד. אין להם טרחה, לא צריכים לרוץ לקנות אתרוגים ולא לעשות כפרות. חדש וחצי מנוחת הנפש... אלו אנשים שלא זכו עדין לטעם בטעמו האמתי של מצוות וחגים.

צריך לדעת איך פותחים את השנה. פותחים בפרשת נח. דע כמה אחריות מטלת על כתפיה. אם אתה מתחנך לטוב, אתה משפיע לא רק עליך, אלא כל הבריאה קונה על ידך טבע טוב. ואם אתה מתחנך לרע ח"ו, כל הבריאה בלה מתקלקלת ונטבע בה טבע רע מחמדת.

יש עצירה גשמים שולחים מטוס שישפך שם חמור על העננים שירד גשם... באו אצלו חכמי ישראל ואמרו לו, עמך ישראל נתון בצער, ואם אין גשמים אין חיים. והיות ואתה רצוי ואהוב ונחמד לפני הקב"ה עתה בעדנו, התפלל לנו ותושיע את ישראל.

מספרת הגמרא שבקש וירד גשם מיד. אך מאריכה שם הגמרא על ההנהגה של אבא חלקיה עם חכמי ישראל. כתוב שם שבאו ואמרו לו 'שלום אדונינו הרב' ולא השיב לאף אחד. ולכאורה זו פגיעה גדולה שאדם אומר לחברו שלום והוא לא עונה לו. הגמרא אומרת בבברכות (דף ו:): שזה נקרא גזל. גם זה גזל שאף אחד לא חושב עליו. אם מישוהו אמר לה שלום ולא ענית לו שלום, זה גזל. הגמרא דורשת על זה את הפסוק גזלת העני בביתכם. בכל אופן, אבא חלקיה לא ענה להם.

אחרי שהתפלל וירדו גשמים, שאלו אותו כבוד הרב, סליחה שאנו שואלים בדבר, אבל תורה היא וללמד אנו צריכים, מפני מה כשבאנו אליך, משלחת של ת"ח ואמרנו לה שלום לא השבת לנו. ענה להם, וכי מה אעשה? - הרי הייתי שכיר באותו הזמן, הייתי עובד אצל חברי בעבודת האדמה, ולפיכך אין לי רשות להשיב להם שלום. כל זמני משעבד לפעלה של האדון שלי, כך שלא יכולתי. רואים את ההירות העצומה של רבותינו מגזל.

לא נחתם גזר דינם של אנשי דור המבול אלא על הגזל

אומר המסלת ישרים, על זה נאמר 'הרי שגזל סאה של חטין גזל מחברו קילו של חטה ואפאה ומברך רוצה לברך על החלה או לברך המוציא לחם מן הארץ, אמרו רבותינו אין זה מברך אלא מנאץ דכתיב בצע ברך נאץ ה'. זה כפיכול קללה וגדוף כלפי מעלה, כיון שעשה את המצוה בעברה, ועל זה אמרו רבותינו במדרש (ויקרא רבה פ"ל, ס"ו) אי לו לזה שנעשה סגורו קטגורו. ועכשו בתחלת השנה אנחנו צריכים להתחזק בדבר הזה. הרי הגמרא אומרת (סנהדרין כח.) 'לא נחתם עליהם גזר דינם של אנשי דור המבול עד שפשטו ידיהם בגזל'. למרות כל הקלקולים והתועבות שעשו, מה שהיה המכה בפטיש

חשיבות עשית סיגים וגדרים שלא להכשיל בגזל עוד ענין שחשוב ללמוד מהפרשה, הוא מה שכתוב "ותשחת הארץ מלפני האלהים ותמלא הארץ חמס". הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל אמר בשמו של רבי עזרא עטיה זצ"ל, ראש ישיבת פורת יוסף, דבר נכון ואמתי. הגמרא אומרת במסכת בבא בתרא (דף קסה.) רב בני אדם בגזל ומעוטן בעריות. אמר, צא וראה כמה החמירו רבותינו בדבר הזה של עריות. כמה סיגים עשו וכמה גדרים גדרו, 'אל תרבה שיחה עם האשה, ובאשתו אמרו' (אבות פ"א, מ"ה). ואפלו שרב בני האדם אינם נכשלים בדבר הזה ואינם רוצים להכשל בדבר החמור הזה, ונוהרים מזה, עם כל זה עשו הרבה סיגים וגדרים. יש סימן שלם באה"ע על כל הלכות יחוד מתי מתר ומתי אסור [ועל זה צריך להרעיש כי יש הרבה שאינם יודעים את פרטי הדין, וזו הלכה שכיחה מאד], וכל זה מחשש שמא אחד מאלף יכשל.

אמר רבי עזרא עטיה, אם בדבר שמעוט נכשלים בו, עשו כל כך הרבה סיגים, אם כן בגזל שרב בני אדם נכשלים בזה ואנשים נפשם מחמדתן סביב כסף וזהב. כמה סיגים צריך לעשות? - ואנו לא שמענו מעולם שאסור להתיחד עם קפת כספו של חברו. למה? עון הגזל מר ונמנה, אם אדם לא משגיח כפי שצריך, בקלי קלות יכול לפל בענינים של גזל. אנשים חושבים גזל זה כמו שכתוב "ויגזל את החנית מידו", עומד ברחובה של עיר עם מכונת יריה וכל מי שעובר לידו צועק לו עצר! תביא את הכסף. אז אני ב"ה לא מסתובב עם אקדחים. וכי רק זה גזל? - הרי יש כל כך הרבה פרטים ופרטי פרטים שאדם יכול להכשל בגזל. אלפי פרטים שונים. וצריך להזהר בזה בין בכספי צבור ובין בכספי יחיד. אין לשער ואין לתאר כמה רבותינו היו נוהרים עד קצה האחרון שלא להכשיל בגזל.

זהירותם של חכמי ישראל מגזל

המסלת ישרים (פ"א) מביא המעשה הידוע (תענית כג.) באחד התנאים הקדושים, אבא חלקיה, שהיה בדורו זמן של צרה, של עצירת גשמים. זה לא היה כיום שאם

נסים נעשה לאיוב, שיכל להחזיק מעמד עם כל גדל היסורין ולא יצאה נשמתו. הגמרא בבבא בתרא (ט"ז, א') ממשיכה את זה לאחד שרוצה לשבר את החבית והיין שבתוכה לא ישפך, איך אפשר דבר כזה? - אי אפשר, רק על ידי נס. כך היה אצל איוב, שעבר יסורין נוראים, ולא יצאה נשמתו.

ואמר איוב לרעים שלו שבאו לנחם אותו ולעודד אותו, את כל הצדקות שהוא עושה, כדי להסביר להם שאין היסורין באין עליו מחמת עוונותיו. אחד הדברים שצוּעק ואומר, שימו לב "אם בכפי דבק מאום". רואים שהענין של בין אדם לחברו בממון, זה לא רק גזל ממנו, אלא זה נדבק, "אם דבק בידי מאום", הוא שאומר איוב, ודאי שלא גזלתי, ודאי שלא לקחתי, אבל אפילו לא נדבק בידי מאום.

וכן יש הרבה עבדות על חכמי ישראל איך היו משגיחים בכל נפשם שלא להכשל בממון. ספרו על רבנו האריז"ל שפעם ראה את אחד מגדולי המקובלים בצפת, רבי אברהם גלנטי, ואמר לו האר"י דע שעל מצחך רשום שאתה נכשלת בעון גזל. שמע זאת רבי אברהם ומאד חרה לו, יש בידי גזל? הרי הגמרא אומרת (ב"ק קיט.) כל הגוזל פרוטה מחברו כאלו גזל נשמתו. ואם האר"י ז"ל אמר אז ודאי שזה כך. התחיל מפשפש במעשיו.

היה לרבי אברהם עסק של אריגה, מפעל של אריגה. קרא לכל הפועלים שלו, הניח לפניהם צלחת מלאה מטבעות אר, תראו, יכול להיות שגזלתי משהו ועשקתי בשוגג או באנס. כל מי שחושב שמגיע לו משהו, שקפחתי וחסרתי אותו, שיקח. עבר כל אחד ואחד, ואף אחד לא לקח. אדרבה, כלם שבחו שרבי אברהם מאז ומעולם נותן להם מעל ומעבר, הרי גם ככה היתה זהירותו בממון חברו גדולה מאד.

כך עברו כלם ולא נטלו דבר, עד שבאה אשה זקנה והיא לקחה כמה מטבעות. שאל אותה למה את חושבת שאני גזלתי אותך. אמרה לו, כן, דע שאף פעם לא היה נעים לי להגיד לך, אבל אני במלאכת האריגה עושה את

שמחמתו כל דור המבול, מליונים מליונים, נמחו ולא נשאר מהם שריד ופליט זולתי נח ומשפחתו, זה היה הגזל. סאה מלאה עוונות, אדם יכול שיהיה לו סל מלא עברות, מיהו זה שמקטרג בראש? איזה עברה עומדת ומקטרגת? - גזל, כמו שאמרו במדרש (קהלת רבה ג, י). ויש הרבה עניני גזל. והיצר תמיד מרגיע את האדם אתה לא גזלן ח"ו, אתה לא גנב, אתה בסדר, היצר הרע בשנוי השם מתיר לאדם לעשות את כל העברות שבעולם.

פעם שאלו את אחד הגדולים האם מתר להגזים. אמר להם, אני לא יודע מה זה. הסבירו לו הכונה שכאשר בן אדם בא ומספר איזה ספור כיצד ארע, הוא קצת משנה את הפרטים, פה משנה איזה פרט ומוסיף בו, ויש מכפיל איזה פרט אחר. אמר להם הרב, אהה, עכשו הבנתי. אתם לא שואלים אם מתר להגזים. אתם שואלים אם מתר לשקר... רק אתם עוטים את זה בעטיפה, אומרים זה לא שקר זה הגזמה. ואז ממציאים היתר: בתורה כתוב שאסור להגזים? אחר אומר, נכון, בתורה כתוב לא תגנבו, אבל כתוב בתורה שאסור "להשלים ציוד"? או כתוב בתורה שאסור לגנב, אבל איפה כתוב שאסור לשאל על מנת לא להחזיר? יש כאלו שואלים דבר מחברו, ו'שואל קונה' - נהיה שלו... אחד מרבותינו הקדמונים כתב, ידידי בני, עדיף לך שתתן דברים לחברך במתנה מאשר לתת בהשאלה. למה? אם נותן דבר בהשאלה לבו בצער, שנתים לא יחזיר או שלוש שנים לא יחזיר? או שמא ארבע. כל הזמן לבו בצער, מתי יבוא זה ויחזיר. וכשאתה בא לבקש ממנו הוא מסתכל עליך כאלו אתה עברין, מה באת... לפעמים בא אדם שואל, ואומר אל תדאג אני אחזיר, אם לא מקסימום בסוף הנכד שלי יחזיר... אבל אם נותן במתנה, זהו נתתי, אין את הצפייה מתי יחזיר.

זהירות גם מסרף של עוון גזל

איוב מעיד על עצמו (איוב לא, ז) "אם בכפי דבק מאום". כותב המסלת ישרים הבט יפי המשל הזה איוב בא לשבח את עצמו, כי היסורין שקבל לא הגיעו לו. הקב"ה יסר אותו יסורין נוראים, הגמרא בחלין (מ"ג, א') אומרת מעשה

אתה, אמר לו בבקשה. אמר לו תראה, אני שוחט כבר הרבה זמן, ולאחרונה התחלתי לחשב אולי לעזוב את העבודה הזו, משום שיש לי הרבה חששות, אולי אני לא אבדק את הסכין כמו שצריך, והשחיטה תהיה פסולה, אולי במהלך השחיטה אהיה דורס שאדחף הסכין יותר מדי, וחושש אני להאכיל את ישראל בנבלות וטרפות. שאל אותו החפץ חיים, נו, ומה כן ברצונך להיות? אמר לו היהודי, כמו הרב, להיות חנוני. מספרים שהחפץ חיים התחיל לצחק, חנוני? מהעוון הזה של נבלה אתה מפחד, ומהעוון של גנבה וגזלה ורביית ואונאת דברים וממון אתה לא מפחד? להיות חנוני צריך כמעט להיות דין בחשן משפט. צריך שהמשקלות יהיו מדיקים, וצריך לדעת כמה מתר לו להוסיף על המסחר שלא תהיה אונאה ועוד ועוד.

אחד אמר שיש לו חשבון פשוט. אמר, אם הוא רואה שחסר לי כך וכך סחורה בתם יום המסחר ואינו יודע מי לקח, הוא פותח את הספר, ואיזה לקוח שיוצא לו, הוא מוסיף על החשבון שלו את הפער, מוסיף לו עוד כמה פריטים בקשיש... למה שהוא אפסיד? שהאחר יפסיד!, והדברים ידועים, יש בזה הרבה חששות.

אדם שכיר זמנו משעבד, כמו שאם אדם גזל לולב ומנענע בו זה גזל, גם גזל זמן אומר המסלית ישרים, הוא גזל. "ומה גזל חפץ ועושה בו מצוה נעשה סגורו קטגורו אף גזל את הזמן ועושה בו מצוה נעשה קטגורו סגורו ואין הקב"ה חפץ אלא באמונה וכן הוא אומר אמונים נוצר ה'".

מי ששומר על ממונו בנקיות - יראה ברכה בעמלו
אחד שעושה את מסחרו באמונה תמיד תהיה לו ברכה. מספר בספרים על רב ידוע שבאו אצלו שני יהודים שתפים ואמרו לו פתחנו עסק חדש ואנחנו רוצים איזה קמע לברכה והצלחה בעסקים. אמר להם, בבקשה, שבו ואכתב לכם. הוציא דף ועט וכתב להם ארבע אותיות, א, ב, ג, ד. הסתכלו ותמהו, מה זה? אם היה כותב שם שמות הקדש, מילא, אבל מה זה האותיות האלו א, ב, ג, ד, יש בזה איזה שם קדש?

הכל בצורה יותר משבחת מכלם, ולכן תמיד אמרתי בלבי שהיה מן הראוי שאקבל בשכרי יותר משאר כל הפועלים, ולכן עכשו אני נוטלת מה שאני חושבת שאני צריכה לקבל יותר משכרי הקבוע כמו שכר כלם. אמר לה בחפץ לב, קחי כל מה שברצונך.

אחר כך בא לרבנו האר"י, ואמר לו עכשו נמחק העוון הזה. מי יעלה בדעתו כדבר הזה? זה נחשב גזל? הרי עשינו חוזה, נתתי בדיק כמו שסכמנו, אגורה לא פחות. זה גזל? - אבל רואים שהיות ומצד האמת היה מגיע לה יותר בשכרה, אז היה כאן סרף של עוון גזל בידו. (הביא מעשה הגאון רבי חיים פלאגי ז"ל בספרו שו"ת חקקי לב חו"מ ס"ס מ"ג ד"ה ומקאן דקנ"ה ע"ג).

שימת לב לפרטים מצויים ושכיחים בעוון גזל

וזה מצד בעל הבית אבל יש גם גזל מצד הפועלים, כמו שהבאנו המעשה עם אותו תנא, אבא חלקיה. יש אחד מחזיק את עצמו הפועל הכי טוב בעיר, וממילא אומר לעצמו, ודאי בשעת הדחק אפשר לקחת עוד משהו, עוד תוספת, וזה גזל. אחד שכיר אצל משהו במשרד, בעבודה, ונזכר שיש לו איזה דוד של סבא שלו שהרבה זמן לא דבר אותו, ואומר עכשו זה הזמן. והוא מתקשר אליו בטלפון ומדבר אתו ומאריך אתו שעה שלמה על חשבון בעל הבית, ומצדיק את עצמו זה מנהג העולם. לפעמים זה נכון, אבל כמה זמן מתר? כמה שעות? כמה ימים? צריך הרבה זהירות בדברים הללו.

או יש אחד שלוקח מה שחסר לו. חסר לו בבית דפים, לוקח מהמשרד. לוקח עפרונות, הכל לוקח משם. למה? מי התיר? נהגו העולם. מי התיר? זה בית דין של היצר הרע התיר. אין לזה שום היתר, ושום מקום בהלכה. אתה רוצה, תבקש. אם ירצה בעל הבית יתן, לא ירצה - לא יתן. אין היתר. והדברים האלה הם שגורמים לאדם הפסד בשני עולמות, גזל מקטרג בראש, וממילא מושך על עצמו דינים וצרות.

החפץ חיים, מספרים עליו שהיתה תקופה שהיתה לו חנות, והיה חנוני. הגיע אליו יהודי ואמר לו רציתי להתייעץ

הרי בשבילך היא תפירה את השמלה. אחרי זה החלטת לתת לה מתנה נפלאה והבאת לה את הבד, אבל את שכרה צריך לתת לה. וכן יש עוד הרבה ספורים על גדולי ישראל שהשיגו בדברים הללו.

רבי ישראל מסלנט זצ"ל מספרים עליו שברגעים הכי נעלים שיש, הרגעים שלהם היו מחכים בכליון עינים, רגעי כל נדרי, ראו אותו רץ בערב יום כפור, רץ ברחובות מסתובב ומבקש. מה מחפש? - חתול. מה יש אז לרבי ישראל לחפש חתול? בשלמא אם היה מחפש תרנגול, מובן, אולי שכח לעשות כפרות. אבל חתול? מה צריך חתול לפני כל נדרי? אמר, אני יש לי בבית הרבה ספרים, וחלקם לא שייכים לי, לקחתי אותם בהשאלה מאחרים. ובמשך כל יום הכפורים אני נמצא בבית הכנסת, לא אהיה בבית, והבית ישאר ריק, אולי יבואו עכברים ויזיקו את הספרים? לכן מכרח אני להשיג חתול שישמר על הספרים מפני העכברים, שלא יהיה עוון גזל בדי.

אדם רגיל מן השורה אחרי שקים בהדור את המצוה לאכל בערב יום כפור, ואחרי זה הלך טבל ש"י טבילות, מגיע לבית הכנסת לכל נדרי, פלו עסוק סביב קדשה וטהרה, בא לכפר על עוונותיו. אבל רבי ישראל רץ להשיג חתול, ובלבד שלא תהיה מצוה הבאה בעברה בידו, שלא יהיה לו סרד של גזל עם הספרים השאולים.

בפסוק כתוב (ש"א יג, א) על שאול המלך, בן שנה שאול במלכו. שאול הגמרא (יומא כב:) וכי בן שנה יכול להיות מלך? אלא הפונה כבן שנה לחטא. כמו שילד בן שנה לא עשה עונות, כך היה שאול מלך ישראל נקי מכל עון, כבן שנה לחטא. ואף על פי כן, על מה נתבע ונהרגו הוא ובניו? על מעשה נב בגבעון. בפסוק כתוב (ש"ב כא, א) "ויאמר ה' אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית הגבעונים". אבל הגמרא ביבמות (עח:) אומרת, פי לא מצינו שהרג שאול את הגבעונים, אבל מתוך שהרגו את הכהנים בנב והגבעונים לא היתה להם פרנסה, העלה עליו הכתוב כאלו הרגו את הגבעונים. לא רק שלא הרג את הגבעונים, הוא גם לא גזל אותם, ולא נגע בהם ובממונם! אבל כיון שעל ידי גרמא רחוקה נהרגו הכהנים וכתוצאה

אמר להם הרב מה אתם לא מבינים, פה כתוב הכל? פשוט. א' פרושו אמונה, אם תקימו את האות א' ותהיו באמונה אז יהיה לכם את האות ב' - ברכה. ג' פרושו גנבה, אם יהיה לכם גנבה ביניכם יהיה לכם אות ד' - דלות. הדברים בדוקים. ואפלו אם לפי שעה היצר מסמא את עיניו ואומר לו הנה אתה לוקח ולוקח ולוקח וממונה מתרבה, להני ידוע אי אפשר להיות פקח יותר מהקב"ה ותורתנו הקדושה, ואם כתוב שיענש, וכתוב (ירמיהו יז, א) "עשה עשר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבונו" אזי ברור שזה יתקיים עד הסוף. וזה הסבה שהרבה פעמים רואים אדם עשיר גדול ומפלג ופתאום שומעים שהוא בורח לחוצה לארץ והשאיר אחריו חובות עצומים. למה זה? - מהטעם הזה, עשה עשר ולא במשפט - אז הכל הולך לאבוד. לכן צריך להזהר עד קצה האחרון בדברים הללו.

מעשים מחכמי ישראל כמה נזכרו מספר גזל בדיהם

מספרים שרבי זושא היה עני מרוד ואסף גרוש לגרוש בשביל שיוכל לקנות שמלה חדשה לאשתו. אחרי תקופה ארבה עלה בידו לקבץ די ממון לזה, נגש לאשתו בשמחה ואמר לה הנה יש לך פה עשרה רובלים, לך לתופרת ותתפרי לך שמלה חדשה. וכך היה, הלכה, קנתה בד משבח, ונגשה אתו לתופרת תוך כדי שהיא תופרת שמעה אותה נאנחת אנחה גדולה ומרה, הבינה שיש לה איזה צער ושאול אותה מה קרה. אמר לה, מה אמר לך, יש לי בת שהגיעה לפרקה, והיא צריכה לחתונה בדיוק שמלה שכזו, אבל אין לי כסף ויכלת לקנות לה בד יקר כל כך לשמלה. שמעה זאת האשה ואמרה לה קחי את השמלה לבתך. נתנה לה את השמלה.

חזרה לביתה וספרה לבעלה רבי זושא את כל המעשה והסבירה מדוע לא הביאה אתה שמלה חדשה. שמע רבי זושא ואמר לה, טוב מאד מה שעשית, שנתת לה. אבל למען השם, אמרי לי, שלמת לה? הרי מגיע לה התשלום של התפירה! אמרה לו מה, לא מספיק שנתת לה את הבד היקר של השמלה? אמר לה, ודאי שלא, את צריכה ללכת לשלם לה את שכרה על העמל שהשקיעה ותפירה.

אומר החפץ חיים רבותינו תקנו לנו שנאמר "למען נחדל מעשק ידינו", לא מצאו משהו אחר להדגיש, כי אם את ענין הגזל. לכן שאדם ידע להשגיח בדברים הללו, וה' יהא בעזרו. ונמצא מכל מכשול עון, ונוכה בלנו לעובדו בלבב שלם אמן.

כֹּכַב אָדָם וְכֹכַב דּוֹר יִשְׁנוּ תַּפְקִיד יַחּוּדִי

וראיתי במלתא חדתא (נח) שכתב שמפרשתו של נח למוד לכל אדם שנח איש צדיק תמים היה בדרתיו (ו, ט). שנינו במשנת צדיקים כי כל הנכתב בתורה הרי שהוא נצחי ונכתב לדורות, שלא כתבה תורה ספורי מעשיות, רק כל שנכתב הוא שנלמד מזה להנהיגו בעולם. נראה לומר כי בפסוק זה נתן לנו שעור ומדה לעבודת ה' יתברך, שכן ידוע דברי קדש הקדשים האר"י הקדוש ע"ה שאינו דומה עבודתו של אדם לשל אדם אחר מיום בריאת העולם ועד סופו, ואין אדם יכול לתקן המטל על אחר שלכל אחד יש את שליחותו המיוחדת לו שבעבורה נשלח לעולם.

על כך אמרו חכמינו ז"ל (אבות פ"ד, מ"ג) 'אין לך אדם שאין לו שעה, ואין דבר שאין לו מקום', שלכל אחד יש את השעה והתקון המיוחד דוקא לו ואינו יכול להעשות ע"י שום אדם שבעולם, ולכך לא יתכן שאין לו את השעה לצורך כך, כי לולי השעה והמקום אינו יכול לקיים את שליחותו העליונה.

כיוצא בדבר הוא מה שאמרו שם (פ"ב, מ"ד) 'אל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה', כלומר, אם נודמנה לך האפשרות ללמוד ולהשכיל בדברי תורה, אל תדחה את הדבר, כי 'שמא לא תפנה' - שמא זהו הרגע שבשלו אתה נמצא כאן בעולם הזה, אל נא תחמיץ הזדמנות זו. כי ברגע אחר יהיה זה כבר תקונו של רגע אחר, ודע כי רוצה ה' את מעשיך ושלחך לצורך תקון העת העכשווית, ויתכן כי דוקא מצבך הנוכחי, מכל בחינותיך האופפות וסובבות את רוחך ונפשך הן בגשמיות והן ברוחניות, עם מלחמות היצר שיש לך עכשו, הן הם הסבה שלך נשתלחת לעולם הזה.

מהמהלך הזה הפסידו הגבועונים את פרנסתם, זה היה נחשב לו כגזל, והעלה עליו הכתוב כאלו הרג אותם ונטל נשמתם כמו שכתוב בפסוק שהרג את הגבועונים.

ואמר החפץ חיים, התשלום על עון גזל כולל הכל. גם יקחו ממנו את ממונו, כמו שכתוב בפסוק בחצי ימיו יעזבונו, אבל לא די בזה, אלא אף על כל טפת צער שנגרמה לאדם שלקחו ממנו את ממונו, גם על זה האדם יענש, כל דבר יבוא בחשבון.

וכל אחד במה שהוא, החנוני צריך להזהר במרכלתו. פעם אחת גוי שכח בחנותו של החפץ חיים דג מלוח, אחרי ששלם. למחרת ביום השוק השני, כל הגוים שבאו לאותה החנות, נתן להם החפץ חיים דג בחנם, שמא זה הקונה מאתמול ששכח. אדם אחר היה אומר, ברוך השם, משמים זכו אותי, הרוחתי היום. והיה עושה חשבון שגזל גוי מתר. אבל החפץ חיים ראה את הדברים אחרת.

החפץ חיים אמר לאשתו, אני רוצה שתעשי חשבון מדקדק כמה אנחנו צריכים להרויח בשבוע לצורך מחיתנו. עשתה חשבון ואמרה לו סך מסים, חמשה רובלים או עשרה, כמה שיצא. אמר לה, טוב מאד. מעתה, בכל שבוע ושבוע, תמכרי בחנות עד שיגיע הפדיון - הרוח הזה. מרגע שתגיע לרוח הזה, אפילו אם יהיה זה ביום הראשון בשבוע, תסגרי את החנות עד שבוע הבא. למה? - אם היה רוח ביום הראשון, למה שלא ירויח גם ביום השני? - אמר החפץ חיים, לא רק אני קים, יש עוד חנונים בעולם, צריך לדאג שגם הם ירויחו מה שהם צריכים. זה היה המבט והראיה של גדול בישראל. לא רק זהירות מגזל, מממון אסור, אלא אפילו דאגה לממון חברו.

הלמוד הנוגע לנו מאנשי דור המבול

זה היה החטא של דור המבול, שלא חשו על ממון חבריהם, ובאו לידי חמס וגנבה, ומזה התגלגלו לכל הקלקולים, וזה קטרג. ואנחנו צריכים להתחזק בזה, הן לא מזמן עמדנו ביום כפור בתפלה ותחנון והרעשנו שמים וארץ, ובתפלת נעילה שהיא העקרית, כמו שאמרו בגמרא תכלית יום כפורים - נעילה, ומה עמדנו ואמרנו,

בשאר עניני עבודת ה', וכדרךם של גדולי ישראל בכל הדורות, שהיו נוהרים כל אחד במצוה מיוחדת להדיר לקיים אותה בשלמות.

סימן למצותו - היכן שהיציא מכנים בוחות למנעו

אם בן איככה יוכל ויראה מה שליחות יחדה לו, שעליו יתן נפשו לקימה. ישית לב לראות באיזו מהמצוות מתגבר עליו יצרו בקביעות ומנסה בכל כוחו להכשילו. או אז יהיה בידו סימן מבהק כי מצוה זו או הנהגה זו היא התקון המטל עליו מאת משלח נשמתו הקב"ה ובעבורו בראו בעולם. ויתן נפשו כדי לקיים מצוה זו ולא יאבד תקון נשמתו חלילה. ובדאי אם נתן לנו שליחות זו, הרי כח המשלח בשליח, ויש לנו את כח המשלח בורא כל עולמים ששלחנו לעולם הזה, והוא הנותן לנו את הכח לעמוד איתן כנגד פתויי עולם הזה והבליו, ולעשות רצונו בלבב שלם.

בכך פרש הרה"ק בעל עבודת ישראל ע"ה דברי המשנה (אבות פ"ד, מ"א) איזהו גבור הכובש את יצרו, הינו שכובש את יצרו המיוחד לו. וכן אמרו חז"ל (ספ"ה נב): 'יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום', 'יצרו' הינו יצר המיוחד לאותו אדם, ובכל יום הוא מתגבר להסית את האדם ולהעבירו על דעת בוראו. ועל כך עזרתו ממעל להצליח להתגבר עליו, כדברי הגמרא שם: 'ואלמלא הקב"ה שעוזר לו אינו יכול לו'.

מצוה מיוחדת לכל דור

מלבד לכל אדם ישנה גם מצוה מיוחדת שיעדו משמאי לכל דור, ודוקא אותו הדור הוא שיתקן אותה. ומפרשתנו למדנו זאת לדורות באמרת ה' צרופה באמרו 'תמים היה בדורותיו' שהיה תמים ושלם במצוה המיוחדת לדורו הוא, ולא כתוב 'בדורו' אלא בדורותיו' לשון רבים, כי כל דור יש לו שליחות מיוחדת, ונח שחי היה בכמה דורות היה זהיר בכל דור לשמור השליחות המיוחדת לאותו הדור. וכן כל דור ודור הרוצה להתהלך את האלוקים בנח בדורו, ישלים עצמו בתקון הנדרש לדורו.

על האדם לקיים את כל המצוות בשלמות. מעתה ישאל השואל וידרש המבקש הכיצד ידע אדם את עתו, האיד יבין מהו הדבר המיוחד שהוא בדוקא הצריך לתקנו. ללא ספק הדבר הראשון שעליו לדעת ובלעדיו לא תעלה ארוכה לנשמתו, הוא קיום כל תרי"ג המצוות ותקון חכמים, ועוד יעסק בתורה ובמעשים טובים ומדות ישרות וטובות, כי רק על ידי קיום כל התורה ושלם האדם באיבריו וגידיו וזוכה לקומה שלמה.

אך הוא גופא הסבה שיש לו להזהר ביותר במצותו המיוחדת לו, כי ידוע הוא ומפרסם כי כל נשמה נשלחה לעולם כדי לקיים כל תרי"ג מצוות, ועד שלא תשלים קיום כל המצוות לא תבוא אל תקונה השלם, וזה סוד ירידת הנשמות בגלגול בעולם כדי להשלים כל תרי"ג מצוות, ומטעם זה יש לכל אדם מצוה מיוחדת אשר בה תלוי עקר תקונו בעולם.

מצותו היחודית שעליה נדרש לתת את נפשו ומרצו יותר

שמלבד עבודתו להשלים קומתו בקדשה בתרי"ג המצוות, עוד נכונה לו ומצפה לו עבודה זו לתקן אותה מצוה המיוחדת לו, כדברי בעל התניא ע"ה (אגה"ק פ"ו) הממשיל זאת לאברי האדם, שכלו שבצורת איברי האדם יש לכל אבר פעולה פרטית ומיוחדת, העין לראות והאזן לשמע, כך בכל מצוה מאיר אור פרטי ומיוחד מאור אין סוף ב"ה, ואף שכל נפש מישראל צריכה לבוא בגלגול לקיים כל תרי"ג מצוות, מכל מקום נצרכת העדפה וזהירות וזריזות יתרה לאותה המצוה המיוחדת לה, ביתר שאית ויתר עז כפולה ומכפלת למעלה מעלה מזהירות שאר המצוות.

וכמו שמצינו בגמרא (שבת קיח:) שהיו האמוראים מעידים על עצמם שהיו זהירים כל אחד במצוה מסוימת, כאמרם 'אבוד במה זהיר טפי', כי אחר שהשיגו עקר עבודתם ושליחותם בעולם היו זהירים בה ביותר. וכפי שיתקן עצמו בעבודה המיוחדת לו כך יזכה להתעלות

ידיעת תקון הדור - בדבר שמתמודד בו ביותר

אך בעוד בדורו של הנעם אלימלך ע"ה היתה רוח הקדש בהתגלות ודרשה עלי ספר כי המצוה המיוחדת לדורו היא מצות ציצית, אבל בדורנו אשר נסרחה חקמת נבוניו ואין אתנו ידע עד מה, ואין רוח הקדש בהתגלות, הכיצד נדע את אשר עלינו לתקן.

אף אנו נאמר כי כיוחיד כך הצבור, וכשם שכל יחיד יכול לדעת ע"י שרואה באיזה מצוה מתגבר עליו יצרו ביותר, כך כל דור ודור יתבונן מהי המצוה שעליה נותן היצר נפשו ובה מתמודדים באי הדור הזה והרבה שונקשלים שבזה 'לב יודע מרת נפשו', וע"י שכל אחד ירגיש את הקשי שלו עצמו, יחד עם קשי הדור, אזי ידע נאמנה מה עלינו לתקן בדורנו. כמו מדת הבטחון בה' בלבד והחיים לאור הידיעה והאמונה כי אין עוד מלבדו אפס זולתו, והוא עקרא ושורשא דכולא, והוא עשה ועושה ויעשה לכל המעשים.

באמונתו יחיה - האמונה בישועת ה' ממשיכה את הישועה

וראיתי שבבאר הפרשה (נח) כתב על הנאמר בפרשתנו (ו, ז), 'ויבוא נח וכו' מפני מי המבול', ופרש רש"י, 'אף נח מקטני אמונה היה, מאמין ואינו מאמין שיבא המבול, ולא נכנס לתבה עד שדחקוהו המים', והקושיא נודעת, כיצד אפשר לומר על נח שהכתוב מעיד עליו 'נח איש צדיק תמים' (ו, ט) שהוא מקטני אמונה ח"ו. ומבאר הרה"ק ה'אוהב ישראל' זי"ע (ד"ה ויבוא) בשם הרה"ק רבי מיכל מזלטשוב זי"ע כי 'אמונה' הוא גם מלשון המשכה וגדול, וכמו שנאמר (אסתר ב, ז) 'ויהי אמן את הדסה', וכלשון קדשו, 'כי באמונה יש כח זה, שע"י האמונה ימשך הדבר הזה ממקורו ויבוא, הינו ע"י שהוא מאמין בהש"ת ובוטח בו באמונה שלמה על שום איזה דבר, אז נמשך הדבר ההוא ובה בשלמות', ועל פן לא רצה נח להאמין באמונה שלמה שיבוא המבול מים לשחת על הארץ שפא יגרם ע"י אמונתו שאכן יהיה המבול, וזהו שכתב רש"י 'מאמין ואינו מאמין', כי מצד אחד היה מאמין בשלמות בכל

דברי הקב"ה, אך 'אינו מאמין' שהתירא להאמין בדבר הזה פן יגרם על ידי אמונתו להמשיך את המבול.

פיסוד הדברים הללו שהאמונה 'ממשיכה' את הדבר, פרש גם הרה"ק ה'צמח צדיק' זי"ע בכתוב בריש פרשתנו (ו, ט) 'את האלקים התהלך נח', בהקדם מה שמבאר בלשון הכתוב (תהלים קטז, ג) 'כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא', וז"ל: דמי שיש עליו ח"ו השראת הדינים - העצה לזה שיאמר תמיד כל מה דעבד רחמנא לטב עבד, כי הדינים הם רק לבוש (ר"ל, פסוי הנראה בחוץ, כעין בגד לגוף) ובפנימיות הם רחמים לטובת האדם, וע"ז גם מן השמים מסכימים לטובה, כי מאתו לא תצא הרעות, עכ"ל. והנה 'כוס' בגימטריא 'א-ל-הים' (86) הרומז למדת הדין, והאומר גם בשעה קשה כזו שאין זה אלא 'ישועות אשא' - שהכל בא עליו רק בכדי להביאו לידי הישועה, זוכה ומתקיים בו 'ובשם הוי"ה' - מדת הרחמים 'אקרא'. כיו"ב, נרמז גם כאן 'את האלקים התהלך נח' - שגם בשעה שהיה עליו מדת הדין בחי' אלוקים, התהלך נח באמונתו שהכל לטובה ולמנוחה, וע"ז זכה אכן ל'נח' - מנוחת שלום השקט ובטח.

בדרך רמז באר הרה"ק ה'בת עין' זי"ע (אמר ד"ה בפרוש רש"י, או יאמר) את דברי חז"ל (ע"י שבת קיט:) 'כל האומר ויכלו על הכוס בשבת כאלו נעשה שתף להקב"ה במעשה בראשית', כי הנה אמרו חז"ל (בר"ר יב, טו, הובא ברש"י בראשית א, א) שבתחלה עלה בלבו של הקב"ה לברא את העולם במדת הדין, וכשראה שאין העולם מתקיים הקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין, ולפי"ז יש לפרש ענין 'האומר ויכלו על הכוס' בדרך רמז כי 'ויכלו' עולה בגימטריא למנין ע"ב המורה על מקור הרחמים והחסד, ואלו 'כוס' בגי' כמנין 'א-ל-ה-י-ם' (86) המרמז על מדת הדין, וזה האומר בשעת הדין כי הוא ממדת הרחמים נעשה שתף להקב"ה במעשה בראשית, מאחר שדבק במדותיו של הקב"ה בעת בריאת העולם.

ומכלל הן אתה שומע לאו, שהאיש שלא זכה לקנות בעצמו את האמונה הטהורה בהקב"ה שהוא גבור ורב להושיע', והרי הוא מלא דאגה וצער על 'חסרונותיו',

ובזאת תשובע נפשי, וזהו אומרים 'היונה הביאה אורה לעולם' - שהאירה את האמונה שהבורא התקין את עולמו מקדם לכל יחיד ויחיד בעולם כפי הצטרכויותיו.

אגב אורחא, הרה"ק מטהאש זי"ע היה אומר (הובא בעבודת עבודה) בשם הרה"ק העטרת צבי זי"ע, לרמוז במנהג שנהגו רבים לקדש ביום השב"ק על היי"ש שברכתו 'שהכל נהיה בדברו', כי הנה בליל שב"ק קדש האיש על היין ונתקנים בו מה שאמרו חז"ל 'כל האומר ויכלו' מעלה עליו הכתוב כאלו נעשה שתף להקב"ה במעשי בראשית' (שבת קיט:), ומעתה 'מזכירים' לו, אמנם נעשית שתף, אבל זכר היטב שהכל נהיה בדברו - הקב"ה בעל הבריה ולא אתה, הכל נעשה עפ"י דברו בלבד (ואינך כשתף ח"ו בהנהגת עולם)...

כה מספר על הרה"ק מלכו"ט זי"ע, 'מעשה והביאו אל מעונו בלכותי' יהודי מתושבי הכפרים הסמוכים שנשברה רגלו באפן קשה, צוה מרן ז"ל שיכניסוהו אליו בין מנחה למעריב וישכיבוהו על גבי מטה שנצבה בחדרו. עשו כדבריו ונכנס הוא ז"ל אל החולה ואמר לו, אמר אחרי אתה גבור לעולם ה' מחיה מתים וכו' סומך נופלים ורופא חולים וכו' עד ברפת מחיה המתים, אח"כ שאל אותו אתה מאמין בכל זה, והשיב החולה הן, אך מרן ז"ל גער בו 'דבר שקרים לא יכון לנגד עיני', אמר שנית אתה גבור וכו', ושאל אותו שנית אתה מאמין והשיב החולה הן, אך מרן ז"ל גער בו כפתחלה, וחזר אותו פעם שלישית עד שהחולה צעק בכל כוחו אני מאמין בכל זה, אני מאמין. מיד צוה עליו שיירד מן המטה והנה רגלו בריאה כמאז ומקדם, אך כדי שלא יתפרסם הדבר אמר מרן ז"ל שישארוהו לאכסניא ושם ישכב עוד 'מעת לעת', ואמרו ששכיבתו ביום זה היתה קשה על החולה ביותר אחרי שכבר הבריא לחלוטין' (הובא בתורת אבות, מעשי אבות נה).

והעיר ת"ח אחד שיש ללמוד זאת מהכתוב בפרשתנו (ו, טו) 'ויסגר ה' בעדו', ובתרגום 'ואגין ה' עלוהי', הרי לך כי פעמים נראה לאדם שהקב"ה סגר בעדו מכל צד ואפן, וח"ו חשד עליו עולמו, אך אדרבה, ב'תרגום' הדבר יתגלה

ומתהלך תמיד בפחד וחרדה 'מאין יבוא עזרי' - הרי בזה הוא מרחיק מעליו את הישועה והסיעתא דשמיא, וממשיך עליו דינים רח"ל.

וכך כתב הרה"ק רבי מנחם מנדל מויטבסק זי"ע (פרי הארץ, מכתבים עמ' קפח) 'תשובה כללית על דאגת הפרנסה מפני שרבים בוקעים בה, בכדי שלא אצטרך לכפל דברי לכל אחד ואחד. הנה ידוע שעקר האדם היא המחשבה, ואל מקום אשר תפל המחשבה שם הוא האדם'. כי החושב מחשבות טמאה הרי הוא טמא, ולאידך בחשבון מחשבות טהרה הרי הוא טהור וקדוש, וכך הוא נמי בענין ה'דינים ורחמים', דהחושב מצרותיו הריהו כמכניס עצמו בתוכם עמק עמק, ו'דקדוקי עניות' - הינו הדאגה והמחשבה אודות חסרון הפרנסה מביאה על האדם שאכן יחסר לו. ומוסיף הרה"ק רמ"מ הנה בני קהלת קדש 'בשינקויטין' היו שולחים אלי בכל שנה ושנה מכתב שבו הם בכו את מצב פרנסתם, והקשה בעיני לקרות מכתבם, ובשנה זו לא קבלתי מהם את ה'מכתב', ומבטחני שיתעלו ויצאו מצרתם - הואיל ואינם משקעים בתוך מחשבות ודאגות פרנסתם. כי המחשב מחשבות טובות יבוא הטוב עליו, ומזונותיו יהיו מצויין לו ברוח ובכבוד.

בפרשתנו (ח, יא), 'ותבוא אליו היונה לעת ערב והנה עלה זית טרף בפייה', ואיתא במדרש (תנחומא תצוה ה) 'מה היונה הביאה אורה לעולם אף אתם שנמשלתם כיונה הביאו שמן זית והדליקו את הנר', ולכאורה צריך באור, איזו 'הארת העולם' נעשתה על ידי הבאת היונה את עלה הזית. ובאר הגה"ק מהרי"ל דיסקין זי"ע (סוף פרשת פקודי) שהנה עלי הזית חזקים הם ביותר, כמו שאמרו חז"ל (מנחות ג:) 'מה זית זה אין עליו נושרין לא בימות החמה ולא בימות הגשמים', ולא נמוחו במבול אלא צפו על פני המים, וכשפאה היונה עם 'עלה הזית' רמזה לו לנח לאמר - הבט נא וראה, מעת בריאת העולם ידע הבורא שייבוא יום שנוח איש צדיק ישלחני מהתבה לשוטט על פני היקום - לראות הקלו המים מעל פני האדמה, ולא יהיה לי אז במה להחיות את נפשי, על כן עשה בטבע הבריאה שיהיו עלי הזית חזקים שלא יאבדו במים רבים,

לו שהקב"ה 'מגן' עליו, ולא סוגר עליו ומחשיך חלילה (כידוע שהתרגום אינו מפרש 'לשון' המקרא, כי אם את תכן הענין)

כיו"ב נלמד עוד, שהנה נח הצדיק יושב כשנה תמימה סגור ומסגר בתבה סגורה וחתומה, בו תרמש כל חיתו יצר, חיות טובות ורעות, ועליו להאכילם ולהשקותם במשך כל היום והלילה, והוא ממש כיושב ב'בית האסורים' כשהוא משמש ב'עבודות שרות', ולכאורה כיצד נשאר שלם בדעתו ושכלו... וכל אחד יחשב לעצמו, כיצד היה נראה אחרי שנה תמימה כזאת, והרי את מיטב רופאי הנפשות (פסיכולוגים) היו צריכים להזעיק אליו, וכלי האי ואולי... אבל האמת תורה דרקה, כי כל זה אינו אלא בזמנים פתקנים, לא כן גבי נח, שידע היטב שהמבול משתולל בחוצות, כל העולם טובע במים הזדונים, ותבה חתומה זאת היא היא 'מגן ומושיע' עבורו, בודאי היה שש ושמח בכל רגע על ש'זכה' להיות חתום ונעול תחת מסגר וברית, וכל עבודתו ויגיעתו שמה היו לו למשיב נפש, בידעו כי רק כך תנצל נפשו... כיו"ב, יכירו בניו וידעו, כי כל מצב הנראה להם כ'בית האסורים' וקשי נורא, כל 'מסגר' ועמל אינו אלא לטובתם הגמורה, להצילם ממים הזדונים למען חיותם כהיום הזה בזה ובבא.

כבר אמרו בדרך צחות כי תבת 'דאגה' בנויה מאותיות שהגמטריא שלהם קטנה מאד - כי קטנות היא להיות 'דואג'.

עפ"י באר המהר"ל זי"ע (חדושי אגדות ב"מ עמ' קי"ד) את דברי הגמרא (ב"מ לג.) 'אפס כי לא יהיה בך אביון' - אמר רב יהודה כל המקיים בעצמו כך סופו בא לידי כך', הינו שכאשר אדם מתירא מן העניות, בזה גופא הריהו גורם לעצמו שתבוא העניות עליו, וכמו שנאמר (איוב ג, כד) 'את אשר יגרתי בא לי', כי כאשר ירא מאיזה דבר הריהו מקטין עצמו תחת דבר זה, וכוזה גורם שיקרה דבר זה בפעל, וראיה לדבר, ממציאות הדברים כשיקח האדם 'לוח של עץ' ויניחנו על גבי הנהר בכדי לעבר עליו מקצה הנהר האחד למשנהו - קרוב הדבר שיפל, ואלו כאשר לוח זה יעמד על הארץ יעבר עליו בשפי בלא שום נפילה, ומדוע, כי בהלכו ע"ג הנהר הנו מרתת ומפחד שמא יפל,

משא"כ בעמדו על הארץ אינו חושש למאומה. והינו שמחשבת היראה מן הנפילה פועלת עליו שאכן נפול יפל. כיו"ב ממש הוא בכל עניני האדם, כאשר חושש ומתירא מן העניות - 'סופו בא לידי כך', שהוא מביא על עצמו את העניות. משא"כ המתחזק ובוטח בה' שיחיש לו כל טוב, ושום רעה לא תבוא עליו, בזכות אלו המחשבות נצול מכל רע, ויעבר מעל נהר החיים בשלום ובשלחה.

עוד איתא בתורתו של המהר"ל (גור אריה דברים כ, ה) לבאר במה שמצינו לענין היוצאים למלחמה, שהיו השוטרים מכריזים 'מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילך וישב לביתו פן ימות במלחמה ואיש אחר יחנכו', ופרש רש"י 'ודבר של עגמת נפש הוא זה', ומבאר המהר"ל, 'שיש אדם בשביל שאחר יקח את שלו חלש דעתו עליו, ובשביל שחלש דעתו עליו אתרע לה מזליה וימת במלחמה, ודבר זה גורם המיתה'. והינו שהדאגה והמחשבה שמא יארע לו רע הן הן שהביאו עליו את המיתה.

וכה כתב גם המגיד מדובנא (ספר המדות שער הבטחון פ"ה), כי המאמין בסבה מה שתהיה ומתירא ממנה, גם אם הוא מתירא ממלחמה, הפחד הזה הוא סבה חזקה להביא עליו את אשר הוא רוא מפניו, כמו שנאמר (איוב ג, כה) 'כי פחד פחדתי ויאתני ואשר יגרתי יבא לי'. אשר ע"כ אמרו רבותינו ז"ל (ברכות לב:) 'ארבעה צריכים חזק ואחד מהם בטחון', שנאמר (תהלים כו, יד) 'קנה אל ה' חזק ויאמץ לבך קנה אל ה', ונאמר (ישעיה ל, טו) 'בהשקט ובבטחה תהא גבורתכם', כי הפחד הוא הסבה אל הנפילה והשבר ומבוא הישועה הוא הבטחון. עכ"ל. ועל פי זה באר מה שנאמר בענין היוצאים אל המלחמה, 'ויספו השטרים לדבר אל העם ואמרו מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישב לביתו ולא ימס את לבב אחיו פלכבו' (דברים כ, ח), ולכאורה יש להקשות מה בכך שימס לבב אחיו, והלא הנצחון במלחמה אינו לא בחיל ולא בכח אלא 'ה' אלליכם הוא הנלחם לכם מכל אויביכם' (דברים ג, כב), ומדוע הקפידה התורה שישב הירא ורך הלבב

לְבִיתוֹ, אֵלָא בְּאִוְרוֹ הוּא 'כִּי שָׂרֵשׁ וּמִבּוֹא הִישׁוּעָה הוּא
הַבְּטָחוֹן הַשְּׁלָם, וְשָׂרֵשׁ הַנְּפִילָה וְהַתְחַלְתָּה הוּא הַפֶּחֶד,
וּמַעֲזוֹלָם לֹא תִבּוֹא הִישׁוּעָה עַל לֵב מְפַחֵד, וְלֹא מְפַלֵּה
עַל לֵב שְׁלוֹי, עַכ"ל.

יְהִי רָצוֹן שְׁנִזְכָּה לְהַתְחַזֵּק בְּאַמוּנָה וּבְטָחוֹן בַּהֲשִׁי"ת
וְנִתְרַחֵק מִן הַגָּזֵל בְּתַכְלִית הָרַחוּק, וְנִתְאַמֵּץ לְמַלְא
שְׁלִיחוּתָנוּ וְתַפְקִידָנוּ בְּעִבּוּדַת ה' וְנִזְכָּה לְגֵאֲלָהּ הַשְּׁלֵמָה
בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן.

סימן רסה - כלים הנתינים תחת הנר ד

ולקחת את הכלי, לפני שהמקצה נופל לתוכו, כי יתכן שכבר עבר על הגזרה, כי עצם ההנחה היא שאסורה, ומה שנעשה אחר כך הרי זה חשיב כנעשה מאליו וכגרמא. ואין זה דומה להא דהרמב"ם בפ"ט הלכה ה' מהלכות שבת, דאם שכח והדביק פת בתנור בשבת ונזפר, דחייב להוריד התבשיל מן האש לפני שיתבשל (שבת ד.). דבנ"ד אפשר דהגזרה היתה רק על הנתינה שלא יתן על דעת זה, וממילא לא תקן כלום במה שחוזר ונוטל משם הכלי. ע"ש.

והנה מלבד שבפמ"ג ובשפ"א הנ"ל מבאר לא כן, צ"ב דהיאך יהיה גזרת חכמים חמיר טפי מאסור בשול דאורייתא, דאם בנתינת פת בתנור שעצם מעשה הנתינה היא האסור [שזו דרך מלאכת אופה], והיא שבעבר ונתן כיון שיכול לתקן ולהוציא הפת קדם שיקרמו פניה, מתקן האסור, אף שהוא בא ע"י אסור דרבנן של רדית הפת, א"כ אמאי גבי אסור מבטל כלי מהיכנו נימא שלא יסיר הכלי, דאף שהגזרה היתה על עצם נתינת הכלי תחת הנר, מ"מ גם בנתינת פת בתנור האסור בעצם הנתינה, וכיון שיכול לתקן האסור, שאם יוציא הכלי ולא יפל לתוכו השמן אינו מבטל כלי מהיכנו, אמאי לא יוציא הכלי. [והנה אם נתן פת בתנור והאש אח"כ כבתה והפת לא נאפתה, בודאי שנתברר למפרע שלא היה כאן מעשה אסור, וגם בנ"ד היכא שלא נפל לתוך הכלי מקצה, נתברר שלא בטל כלי מהיכנו. ועין בהרש"ש שבת עג. ובמנ"ח מוסד השבת מלאכה אופה].

וע"ש שצ"ן לשפת אמת הנ"ל שצריך לחזור ולקחת את הכלי, ועכ"ז העלה במסקנתו שאם הניח בשוגג א"צ לטל הכלי. דעיקר אסור בטול כלי מהיכנו הוא נתינתו תחת הנר, ומה שנעשה אחר כך חשיב כנעשה מאליו וכגרמא. ועל כן אם הניח בשוגג כלי תחת הנר, יש להקל

עבר ונתן כלי תחת הנר צריך שיסיר אותו קדם שיטפטף שם שמן

א. עבר ונתן כלי תחת הנר כדי לקבל ממנו השמן הנוטף, ועדין לא נטף מהשמן, יש אומרים דאחר שכבר נתן הכלי, מה שמבטל הכלי מהיכנו הוא בגרמא, ולא אסרו בזה בגרמא. אולם הנכון יותר שייסלק הכלי משם, כדי שלא לגרום לבטול כלי מהיכנו (ילקוט יוסף שבת א ב עמוד שפו).

ובהערה (שם) כתב עין בפמ"ג (מש"ז סק"ג), שהביא מהאליה רבה (ס"ק יד) שכתב בשם האו"ה (כלל נט סי' מה) כשיש סכנת דלקה ח"ו, מתר לתן כלי מלא מים לקבל הניצוצות. ובגמ' (מו: דפרק מדיקה משמע דאף שיש לחוש לדלקה אסור. עין מג"א סק"א. וצע"ק. וע' מג"א סי' רעא סק"ח. ולדעת האו"ה אם רואה נר שנכפף ויפל על השלחן, רשאי לתן תחתיו כלי מים. ע' רש"י שבת מב: דמשמע שאם נתן כלי בשבת, יטלו, ואף לדין י"ל כן. ע"כ.

והינו דאף שכבר עבר ונתן הכלי תחת הנר, כיון שעדין לא נפלו ניצוצות, אם יסיר הכלי הרי לא יעבר על אסור בטול כלי מהיכנו, וינצל מהאסור.

וכיו"ב מבאר בשפת אמת (שבת מב: ד"ה ואם), דהלשון אם נתנוהו מבע"י מתר, הוא דחוק וכו' ואפשר לומר דהא לשנא דמתניתין משמע דבה"ש נמי אסור, כיון דקתני מבעוד יום דוקא, א"כ י"ל דקמ"ל דאפי' נתנוהו כבר, דוקא מבעוד יום מתר, אבל בה"ש אפי' נתנו צריך לחזור ולטלו קדם חשכה.

ואמנם בספר שמירת שבת כהלכתה ח"א (פכ"ב הערה לט) כתב בשם הגרש"ז, דיש להסתפק בעבר והניח כלי כדי שיפל לתוכו מקצה, במזיד או בשוגג, אם חייב לחזור

וְכַתֵּב בְּחִדּוּשֵׁי הָר"ן, שְׁאֵפְלוּ בְּמִנִּיחַ עֲלֵיהֶן לֹא הָיוּ
הַפְּרוּת בְּסִיס לְאָבֹן, לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ פְּרוּת לְהִיּוֹת בְּסִיס
לְאָבֹן. ע"כ.

וְכֵן כָּתֵב בְּחִדּוּשֵׁי הָרִיטָב"א שֶׁם, שְׁאֵפִי בְּמִנִּיחַ לְדַעַת,
לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ פְּרוּת לְהִיּוֹת בְּסִיס לְאָבֹן, אֲלֹא הָאֵי לְחֻדִּיהָ
קָאֵי וְהָאֵי לְחֻדִּיהָ קָאֵי. וְכֵן בְּתִרּוּמָה טְמֵאָה וּטְהוֹרָה, אֵפְלוּ
הַטְּמֵאָה לְמַעַלָּה אֵין הַפְּרוּת נַעֲשִׂים בְּסִיס זֶה לָזֶה. ע"כ.

וְכֵן כָּתֵבוּ הָאֶרְחוֹת חַיִּים (ה'ל' שְׁבַת אוֹת שָׁנוּ), וְהַכֵּל בּוֹ
(ה'ל' שְׁבַת דָּף לֵב ע"ב), וּז"ל: וְכַתֵּב בַּעַל הַהִשְׁלָמָה, כָּלְלוּ שֶׁל
דָּבָר אֵין אֲכָל נַעֲשֶׂה בְּסִיס לְדָבָר הָאֶסוּר. ע"ש. (וכ"ה בְּסִפֵּר
הַהִשְׁלָמָה עֲמוּד רַצֵּב).

וְכֵן כָּתֵב בַּעַל הַמְּאֻרּוֹת (שְׁבַת כֶּקֶה. עֲמוּד קסג) וּז"ל: כָּלְלוּ
שֶׁל דָּבָר, לְעוֹלָם אֵין אוֹכְלִים נַעֲשִׂים בְּסִיס לְדָבָר הָאֶסוּר.
וְמָה שֶׁאֲמָרוּ בְּאָבֹן שֶׁע"פ חֲבִית, שֶׁנַּעֲשֶׂה הַחֲבִית בְּסִיס
לְדָבָר הָאֶסוּר, הַכֵּל הוּא שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּסִיס לְדָבָר הָאֶסוּר אֲבָל
לֹא הָאֲכָל שֶׁבְּתוֹכוֹ. עכ"ל.

וְכֵן כָּתֵב הַמְּאִירֵי שֶׁם, שֶׁאֵין לוֹמֵר שֶׁהַפְּרוּת יִהְיוּ בְּסִיס
לְאָבֹן, לְפִי שֶׁאֵין לְפְרוּת צֶרֶךְ בְּאָבֹן כָּלֵל. וְעוֹד שֶׁאֵין
הָאוֹכְלִין נַעֲשִׂין בְּסִיס. עכ"ל. וְכ"כ עוֹד הַמְּאִירֵי לְהֵלֵן, וּז"ל:
"וְמָה שֶׁאֲמָרוּ בְּתִרּוּמָה לֹא שָׁנוּ אֲלֹא שֶׁהַתְּרוּמָה הַטְּהוֹרָה
לְמִטָּה וְהַטְּמֵאָה לְמַעַלָּה, אַע"פ שֶׁאֵי אֲפִשֶׁר לְטְהוֹרָה בְּלֹא
טְלִטּוֹל הָאֶסוּר, הוֹאִיל וְאוֹכְלִים הֵם אֵין אֲכָל נַעֲשֶׂה בְּסִיס
לְדָבָר הָאֶסוּר, אַע"פ שֶׁהוּא עָלָיו, אֲבָל אָבֹן שֶׁעַל פִּי חֲבִית
הַכֵּל נַעֲשֶׂה בְּסִיס לָהּ" וכו'. ע"ש.

וְכ"כ הָרֵב אֶהֱל מוֹעֵד (דף נ: בְּתִיב ו): "וְאֵין אוֹכְלִין נַעֲשִׂים
בְּסִיס לְדָבָר הָאֶסוּר. הַלֶּכֶךְ פֶּגֶה שֶׁטְמֵאָה בְּתִבָּן וַחֲרָרָה
שֶׁטְמֵאָה בְּגַחְלִים תוֹחֵבֵן בְּכוּשׁ וְהֵן נִנְעָרִים מֵאֲלֵיהֶם". ע"ש.

וְהָרֵב מְרַפֶּכֶת הַמִּשְׁנָה (בְּפֶרֶק כה מֵהַל' שְׁבַת הִלְכָה טו)
כָּתֵב, מ"ש רַבֵּנוּ פֶּגֶה שֶׁהִיְתָה טְמוּנָה בְּתִבָּן וַחֲרָרָה שֶׁעַל
גְּבִי גַחְלִים תוֹחֵבֵן בְּכוּשׁ וְנוֹטְלֵן. מִשְׁמַע שֶׁאֵפְלוּ בְּמִנִּיחַ
לְדַעַת דִּינָא הִכִּי, וְהָאֲמַת יוֹרֵה דִּרְכּוֹ דַּס"ל לְרַבֵּנוּ דְּלֹא
שִׁיךְ בְּסִיס לְדָבָר הָאֶסוּר אֲלֹא בְּכֵלִי, לְפִי שֶׁעֲקָר הַכֵּלִי
עֲשׂוֹי לְקַבֵּל חֲפָצִים, וְכִיּוֹן שֶׁהִנִּיחַ עָלָיו דָּבָר אֶסוּר כָּל בֵּין

לְהַשְׁאִירוֹ שֶׁם. וְלִדְעָתוֹ אֶסוּר בְּטוֹל כֵּלִי מֵהִיכְנוּ הוּא בַּעֲצָם
הַנִּחַת הַכֵּלִי, שֶׁמִּקְצָה הַכֵּלִי מִדְּעָתוֹ וּבִדְעָתוֹ שִׁיְהִיָּה בּוֹ
שָׁמֵן וּלְבַטְלוֹ מִמָּה שֶׁהוּא מוֹכֵן, וְכִיּוֹן שֶׁכֵּן מָה יוֹעִיל אִם
יוֹצִיא הַכֵּלִי. הָרִי בְּטַל אוֹתוֹ כְּבָר. אוֹלָם לְהַנִּי"ל נִרְאֶה יוֹתֵר
שִׁישׁ לְתַקֵּן הַדָּבָר וְיוֹצִיא הַכֵּלִי, כֵּל עוֹד שֶׁהַכֵּלִי לֹא נַעֲשֶׂה
בְּסִיס לְדָבָר הָאֶסוּר. דְּלֹא בְּמַעֲשֶׂה הַנִּתְּנָה חֲשִׁיב בְּטוֹל
כֵּלִי, וְאֵינוֹ מִדִּין מִקְצָה מִדְּעָתוֹ, אֲלֹא בַּשָּׂעָה שֶׁנוֹטֵף הַשָּׁמֶן
אֵז הַכֵּלִי נַעֲשֶׂה בְּטַל מֵהִיכְנוּ.

אם יש דין בסיס לדבר האסור - באוכלין

ב. דברי מאכל שהניח עליהם דבר מקצה, פוסקים
רבים סוברים שאין במאכלים דין בסיס לדבר האסור,
ובמקום הצורך יש לסמוך עליהם להקל (שם עמוד שפז).

ובהערה (שם) כתב כן פסק בחזו"ע שבת ג' (עמ'
קל"ט), והנה ראיתי לחכ"א שהעיר, דלכאורה מבאר ברב
הראשונים והאחרונים שיש דין בסיס גם באוכלים, וא"כ
אמאי הסתמך על מעוט הפוסקים להקל במקום צורך.
והיה המענה, דהנה בב"י (סי' רעט) כתב, ולענין הלכה
נראה דכיון דמקצה דרבנן, כדאי הם הנה רבנותא דשרו
לטלטל על ידי תנאה לסמוך עליהם. ע"כ. וגדולה מזו כתב
הב"י בסי' רנט, דנראה דאע"ג דהרי"ף והרמב"ם הוּו רב
בנין, כיון דאיכא רב מנין דפליגי עליהו, ומידי דרבנן הוא,
נקטינן לקלא. ע"כ. הרי שהקל בדיון מקצה אף נגד הרי"ף
והרמב"ם. ומעתה גם בנ"ד כיון דמקצה דרבנן שפיר
סמכין על אותם הפוסקים הראשונים, הסוברים שאין
דין בסיס באוכלין כלל. ולכן במקום צורך יש להקל בדיון
מקצה המניח על האוכלים.

ומבארים הדברים יותר, דהנה בשבת (קמב.) אהא
דתנו נוטל אדם כלכלה והאבן בתוכה, פריך, ואמאי,
תהוי כלכלה בסיס לדבר האסור, ומשני ר' יוחנן דהכא
בכלכלה מלאה פרות עסקין. ופרש רש"י שעקר
הכלכלה נעשית בסיס לפרות, הלכך גם האבן מטלטלת
אגב הכלי והפרות.

השמשות, הרי הוא בטל לגבי החפץ. משא"כ פגה ופגל, וחררה. ע"ש.

גם האור שמח (פרק כה הלכה טו) כתב, התוספות (שבת כג.) נדחקו לומר דמירי שהניח על מנת לטלה. אולם האמת שלא מצאנו דין בסיס לדבר האסור אלא בכלי, אבל באוכלין לא מצאנו שיהא נעשה בסיס. וכן כתב הרמ"א בהגה (סי' שיא ס"ה) על מ"ש המחבר צנון שנטמן בארץ ולא השריש, נוטלו, אע"פ שמיזי עפר ממקומו, וכ' הרמ"א בשם הכל בו, ואפלו הניחו שם מבעוד יום להיות שם כל השבת לא הוי בסיס לדבר האסור, משום שאין באוכלין משום בסיס לדבר האסור. וזה האמת. ע"כ.

ובספר מנורה הטהורה (סי' שיא סק"ח) כתב, דמ"ש הרמ"א שאין באוכלין משום בסיס לדבר האסור, התוספות חולקים ע"ז, וס"ל דלא שרי אלא כשטמנו על דעת לטלו בשבת. אבל מסתימות דברי הר"ן משמע דאירי בכל גונא ומכרחים לומר שהטעם כמ"ש הרמ"א שאין באוכלין משום בסיס לדבר האסור. ע"כ.

ואף שהמג"א נטה קו לפרש דברי הרמ"א בענין אחר, וכ"כ המשנ"ב (ס"ק כט), מ"מ פשט דברי הרמ"א כדברי הפוסקים הנ"ל.

גם בספר מנחת שבת בשו"ר המנחה (סי' פט סק"ד) כתב, שאף על פי שהמג"א ס"ל שגם מאכל נעשה בסיס, מ"מ בפסקי דינים (בתהלים מז) כתב שבשעת הדחק יש להקל שאין האוכלים נעשים בסיס. עכת"ד.

וע"ע בספר בני ציון (סי' שיא ס"ק טז) שכתב, דמ"ש המג"א בזה, הנה לפע"ד אין הדבר כן וכו'. ע"ש.

ואף על פי שבספר שמירת שבת כהלכתה (עמוד רסג אות עח) פסק להחמיר, שגם באוכלים יש דין בסיס לדבר האסור. למעשה המקל בזה במקום צורך יכול לסמוך על דברי כל הראשונים והאחרונים הנ"ל. [ע"כ ממרן זיע"א].

והנה העירו בזה, דהא דעת רב האחרונים שיש דין בסיס באוכלים, וכ"ד המג"א, הגר"א, הגר"ז, התו"ש,

והמאמר. והביאום המשנ"ב וכה"ח. ולדעתם מ"ש הרמ"א (בסי' שי"א ס"ח) "דאין באוכלין משום בסיס לדבר האסור" לאו כלל הוא לומר דלא שייך ב"אוכלין" דין בסיס, אלא דוקא בכה"ג דעסקין בה, דטומן הפרות במקצה, דאין האוכלין משמשים למקצה אלא המקצה משמש לאוכלין, כל כה"ג ליכא דין בסיס, וס"ל להרמ"א כשיטת הרז"ה בזה.

ומצינו גם בראשונים דס"ל הכי, וז"ל הרשב"א (שבת נא. ד"ה הא): "גם זה אינו מחור בעיני, שאפי' כשאין מקצתה מגולה, האכל עצמו לא נעשה בסיס, שאין הדבר שאינו נטל עומד ממש על האכל, אלא על כסוי הקדרה וכו'".

ומבאר, דאם המקצה עומד ממש על האכל ה"ה נאסר מדיו בסיס. אלמא דאף באוכלין שייך דין בסיס לדבר האסור.

וכן מוכח גם מדברי התוס' והרא"ש, גבי פגה וחררה דדנו בהם דין בסיס, ולא כתבו דאין בסיס באוכלין.

וכן מוכח קצת מקשית הראשונים, הרמב"ן, הראב"ד, הרשב"א, והמאירי (שבת קמב.) על הא דשמואל דמטלטל להו אגב רפתא, מ"ט לא הוי בסיס, וע"ש מה שתרגו. ולא תרגו דאין בסיס באוכלין.

אף יש לדחות דאיה"נ יכלו לתרץ פו, ונקטו תרוץ פשוט ומסקם יותר. [תדע, שהרי בדברי המאירי הזכרנו לעיל דמבאר דאין בסיס באוכלין, וע"כ שמה שתרגו באפן אחר לאו למידק מניה דאיכא בסיס באוכלין].

והנה מאי דמיתי בחזו"ע מדברי ח"י הר"ן [ואינו מהר"ן] אלא שיטה לאחד מהראשונים כנודע [והריטב"א (החדשים) בדר קמב. דס"ל דאין בסיס באוכלין, לכאורה אין לזה הכרח, דהנה ז"ל הריטב"א: "הכא בכלפלה מלאה וכו'. פרוש דאפלו במניח [ד]נעשה בסיס, כיון שהוא בסיס לדבר האסור ולדבר המת, מתר לטלטלה לגמרי, ואפלו עודן עליו, ואפלו במידי דעלמא, כל שכן בזה שהפרות עקר, ואע"פ שהפרות למטה, אינם נעשים בסיס לאבן ואפלו במניח לדעת, שאין דרך פרות להיות בסיס לאבן,

אלא הא לחדידה והאי לחדידה קאי, וכן בתרומה טמאה וטהורה, אפלו הטמאה למעלה אין הפרות בסיס זה לזה, אלא זה בעצמו עומד וזה בעצמו עומד. עכ"ל.

ומלשון שכתב "שאין דרך פרות להיות בסיס לאבן" משמע לכאורה שאין דין בסיס באוכלין. אך יש לומר, דהינו שאין דרך להניח פרות בכלכלה כדי שיהיו משמשים לאבן, ומסתמא לא מירי באפן שנתן הפרות כדי להניח עליהם האבן. ועל כן "האי לחדא קאי והאי לחדידה קאי" דאין האכל משמש תשמיש "בסיסות" וכסברת הרז"ה והמג"א.

ואדרבא אם הר"ן והריטב"א היו סוברים כסברת האור שמח [המובא בחזו"ע שם] ד"אין אדם מקצה אוכלין מדעתיה" אין הבנה למ"ש "האי לחדידה קאי וכו'" דאין זו הסברא, אלא דאע"פ שכונתו שישמש האוכל את המקצה, אין אדם מקצה דעתו מאוכלין. ודו"ק.

ומה שהוכיח מדברי המאירי בריש הפרק שם גבי כלכלה, שכ' בזה"ל: ואין אומרים שהפרות יהיו בסיס לאבן, שאין לפרות צריך באבן כלל. ועוד שאין אוכלין נעשין בסיס. עכ"ל. הנה כבר כתבנו לעיל להוכיח מהמאירי שהקשה על שמואל דמטלטל אגב רפתא, דלמה לא יהא אסור מדין בסיס. ומבאר דנקט בפשיטות דיש בסיס באוכלין. ומצא דהמאירי סותר דבריו, דקאן נקט בפשיטות דאין בסיס באוכלין. וכבר העיר בזה בספר "נחלת ישוראל". נמצא ששיטת המאירי להלכה בענין זה אינה ברורה. [מה עוד שיש להעיר דא"כ למה נזקק לתי הראשון, ומשמע דלא ברירא לה ד"ז].

גם מה שהביא מס' ההשלמה, הנה ז"ל הכל בו (סי' לא): ואע"ג דקיי"ל גבי אבן שעל גבי החביות דבמניח נעשה בסיס לדבר האסור, וגחלים ע"ג חררה מניח הוי, אעפ"כ לא נאסרה משום בסיס, שלא הניחו שם על דעת בסיס, דאדרבה הגחלים הן צריכין, וכן בטומן לפת וצנון בעפר, צריך להן לשמרון. וכ"כ בעל ההשלמה, כללו של דבר "אין אכל נעשה בסיס לדבר האסור". ומה שאמרו רז"ל באבן על פי החבית, הקלי נעשה בסיס ולא האכל שבו.

ועוד כתבו ז"ל, חררה שטמנה בגחלת מתר לטלטלה במגלה מקצתה, ואע"פ שמכבה, לפי שאין מתכונן לכה, ולא פסיק רישיה. והר"ז והרמב"ם כתבו, כללו של דבר, כל דבר שאסור והתר זה על זה, אם הוא צריך לאסור, אין מתר לטלטלו אלא במת בלבד. אבל אם הוא צריך להתר, מטלטל גם האסור, ונוערו או שומטו, כגון מעות על הכר, ונר שעל גבי הטבלא, ופגה שטמנה בתבן, וחררה שטמנה בגחלים. והני מלי כשלא הניח שם האסור על דעת שיהא ההתר בסיס לו, אבל הניחו ע"ד כן, אסור, דכל בסיס דבר אסור כאסור עצמו. ע"כ.

הרי שהכל בו נתן טעם לגבי גחלים שע"ג החררה דלא הוי בסיס משום שלא הניחו שם על דעת בסיס, ועל זה כתב "וכן כתב" ספר ההשלמה כללו של דבר וכו', ומשמע שהבין שטעם ההשלמה משום דלא הניחו ע"ד בסיס.

וא"כ לכאורה משמע שדעת הכל בו וההשלמה כדברי המג"א, ומ"ש שאין אכל נעשה בסיס, הינו משום שאינו משמש לו. ודו"ק. [וראה להלן בדעת ההשלמה והכל בו].

וכן משמע בדרכי משה הארה, שכתב בשם הכלבו כלשון בעל ההשלמה. ומשמע דטעם אחד לשניהם. ודו"ק. [ולפי מה שיתבאר להלן אין הוכחה מדברי הדרכי משה].

ומעתה לכאורה צ"ב היאך הבין בחזו"ע הנ"ל בדעת הכל בו וההשלמה דאין בסיס באוכלין כלל.

אולם יש להשיב על כל ההערות הנ"ל, דהנה המעין היטב בדברי ההשלמה (שבת פ"ו) יראה שהוסיף תבת "לעולם". וז"ל: ומסתברא אפלו אין החררה נעשית בסיס לגחלים, אדרבה הגחלים הם הצרכים לחררה, וכן בטומן לפת וצנונות תחת הגפן, אין לפת בסיס לעפר, כי העפר הוא שצריך ללפת, ואין הלפת צריך לעפר. כללו של דבר אין אוכלין "לעולם" נעשים בסיס לדבר האסור. ע"כ. הרי דעיקר טעמו דאין אוכלים נחשבים לעולם כבסיס לדבר אחר. שהאוכלים עומדים לאכילה ולא להניח עליהם

וכן דעת הט"ז (סימן שיא סק"י) נשכתב: לפי הטעם שכתב רמ"א בסמוך דאין באוכלין משום בסיס לדבר האסור, והוא מדברי הכל בו, הוא טעם גם לסעיף זה בפ"י, אבל לא נתישב לי מנלן לומר כן להקל, והלא התוס' כתבו בפ"י דיש בסיס באוכלין, ועל מי נסמך לסתור דבריהם. ונראה לי דודאי כל הפוסקים סבירא להו הכי, דדוקא בדעתו ליטלם בשבת, דהא סתם הטומן פרות כדי שיתרככו, נתפנו שיטל מהם מה שיצטרך כשיהיה ראוי לאכילה, וע"כ לא הצריכו הפוסקים להזכיר זה שיטל מהם בשבת, דסתמא כן הוא. גם דברי הרמ"א מתפרשים כן, כמ"ש בסמוך ואפלו הניחם שם להיות שם כל השבת, דהינו כ"ז שירצה לאכל מהם, ומה שישאיר יאכל פעם אחרת, ובזה אמר שפיר דבאוכלין אין בסיס, דודאי נתפנו לאכל מהם כל זמן שירצה, דסתמיהו קאי להכי. אבל מי שגומר בדעתו בברור שלא יאכל מהם בשבת זה, ולדעת זה טמנם דוקא, נראה דאסור אפלו בטלטול מן הצד, וכדברי התוס', דהוי כמניח אבן על פי החבית. ע"כ.

ועוד העירו מהסוגיא גבי פגה שהייתה טמונה בתבן, וחררה שעל גבי גחלים, דתוחבן בפוש ונוטלן. ומשמע דבלא"ה אסור לטלטלן משום בסיס לדבר האסור. וסברא זו דאוכלין לא מקצה איניש מדעתיה, שיכא רק אם נקט דדין בסיס יסודו מטעם "הקצאה" אך אם נאמר דיסודו מדין "נטפול", דבטל למקצה, כדמשמע מלשון רש"י והראשונים, לא שייך טעם זה.

אולם אין זו הערה, דהסברא בזה שלא גזרו דין מקצה [מדין בסיס] בדבר העשוי לאכילה. ואין אדם מקצה אוכלין מדעתו ול"ח נטפול.

ומה שהקשו מדין פגה וחררה הנ"ל, כבר כתב לכאור בערוך השלחן (סימן שיא סכ"ד) דודאי אכל שלא בשל כל צרכו, כההיא דשבת (קכג.) שאמר פגה שטמנה בתבן, ופרש"י (ד"ה פגה) שלא בשלה כל צרכה וטומנה שנתבשל. ע"ש. וכן חררה שהטמינה בגחלים שתתאפה, כיון דכעת אינה ראויה לאכילה, והתבן אצלם כקרקע לזרעים לענן זה שפיר כתבו התוס' דעל כל השבת הוה בסיס. אבל צנון שטמן בארץ שכבר נתבשל, אלא שטמונו שלא

חפצים. וע"ש בהערות על ספר ההשלמה שבאר, דלא מפני שזה אכל וזה כלי, אלא דהאכל לעולם עקר ולא נעשה בסיס לדבר האסור, משא"כ בכלים שיכולים להיות בסיס לדבר האסור, כל שהדבר האסור לא בא לצרכם, וזהו שהצריך להדגיש באוכלין שאינם נעשים לעולם בסיס לדבר האסור, והצריך לעיל לתת טעם דגחלים הם הצריכים לחררה. ע"ש.

וגם בדברי הכל בו הכי משמע, מדמסים "אין אכל נעשה בסיס לדבר אסור". ואף שהתחיל בטעם אחר, מ"מ לבסוף כללא כיל דאין באוכלים דין בסיס.

ובמה שהעירו, דהיאך פסק בחזו"ע הנ"ל לסמך במקום צריך על החולקים, הרי לפי המבאר דעת התוס', ה"א"ש, הרמב"ן, הרמב"ד, הרשב"א, והמאירי בדרך קמב. דיש בסיס באוכלין. ורק המאירי בתרוץ אחד לא ס"ל כן. וגם דעתו למעשה אינה ברורה וכמש"נ. וכן פסקו גדולי האחרונים כנ"ל, דשייך דין בסיס באוכלין.

יש להשיב על זה, דמאידך גיסא מצינו לכמה מרבנות דסבירא להו דאין בסיס באוכלין. ומהם, הר"ן, הריטב"א, הארחות חיים, הכל בו (הל' שבת דף לב:), ההשלמה, בעל המאורות, המאירי [במקום אחד], אהל מועד, הלבוש, הט"ז [ראה להלן], מרכבת המשנה בדעת הרמב"ם, אור שמח, פשטות דברי הרמ"א, ספר מנורה הטהורה, מנחת שבת, ספר בני ציון. וכיון שהוא מחלקת במידי דרבנן, במקום צריך שפיר כתב בחזו"ע לסמך על הפוסקים המקלין בזה.

וז"ל הלבוש (סימן יא ס"ט): פרות הטמונין בתבן או בקש המקצים, אפלו כלן מכסין ואין בהם כלום מגלה, יכול לתחב בהן מחט או פוש ונוטלם, והקש או התבן ננערו מאליהן, ואע"ג דלעיל [סעיף ח'] גבי צנון הטמון בקרקע אסור לטלו, אלא אם כן הוי מקצת עליו מגלה שיוכל לאחזו בהן, אבל אם הוא פלו מכסה, אינו ראוי לטל על ידי מחט או פוש, הינו משום שהגמא מכסה ואם יתחבו בו פוש או מחט מחזי כעושה גמא, אבל בתבן וקש אין בהם משום גמא. ע"כ.

יתקלקל, שפיר אינו נעשה בסיס, שהרי העפר שומרו, והשומר בטל להאכל, ולא האוכל להשומר. וזו סברה טובה ונכוחה בס"ד. ע"כ. ולפי סברה זו כל אכל לא שייך בו דין בסיס לדבר האסור, ושאיני פגה וחררה.

ועכ"פ כיון שמצינו לכמה פוסקים שהקלו בדין בסיס באוכלין, הנה לה ספיקא במידי דרבנן, ולפי המבאר בב"י הנ"ל אזלינן לקלא.

טלטול קלפות שאינן ראויות למאכל בהמה - כשאין בהמה או חיה מצויים

ג. אוכלים האסורים באכילה ומתרים בהנאה, וראויים למאכל בהמה או פלבים, כגון נבלות וטרפות, או תערובת עוף בחלב, מתרים בטלטול, כיון שהם ראויים ומוכנים לכך, וכדין עצמות וקלפות הראויים למאכל בהמה ופלבים. אבל ביצה שנוצרה בשבת, וכן פרות שגששו מן האילן בשבת, או שתלשם גוי בשבת, שאסורים באכילה בשבת, וכן דבר המחסר צידה, ונצוד על ידי נכרי בשבת, כיון שאינם עומדים למאכל לפלבים, אסור לטלטלם אפילו לצורך גופם או מקומם. ופרות של ערלה ושל כלאי הפרם אסור לטלטלן בשבת, שרק דבר המתיר בהנאה ואסור באכילה, כגון נבלה, מתיר לטלטלן בשבת, אחר שראוי לאכילה לבהמה ולעוף שברשותו. או שראוי לגוי. אבל פרות ערלה שאסורים בהנאה, ואסור גם ליתנם לגוי או לבהמתו, אסור לטלטלן בשבת. וכן הדין בתערובת בשור בחלב, או סתם יינם, שאסורים בטלטול אפילו לצורך גופם ומקומם (שם עמוד שצא).

ובהערה (שם) כתב ילקוט יוסף על הלכות ערלה ושלשנו (עמוד צו). וילקוט יוסף שבת כרך ב' (סימן שח). ואחר שנים יצא לאור הספר חזון עובדיה שבת כרך ג', ושם כתב בדברינו, וב"ה שזכינו לכוון לדעתו הרמה. ובהיות וראיתי לחכם אחד שכתב להעיר על דברינו, ובבמחכ"ת אינו צודק בהערותו, לפיכך אבאר הדברים בס"ד. והנה ז"ל מרן זיע"א: הנה רש"י (שבת קמג.) פירש, מגביהים מעל השלחן עצמות, קשים שאינן ראויות

לכלב. וכן פרש בביצה (ב.) עצמות שלא ראויים לאכילה וקליפי אגוזים, ולא חישין למקצה. וכ' התוס' על זה, ולא נהירא, אלא מירי שראויות למאכל בהמה, כגון עצמות רכות וקליפי תפוחים שראויים למאכל בהמה. ע"ש. וכ"כ הרשב"א (שבת קמג.), דמירי בעצמות וקלפות שראויות לפלבים, ומגביהין אותן מפני שהן ראויות למאכל בהמה או לפלבים. ע"כ.

וכן כתב הרשב"א (שבת דף קמג.), וסיים, ורש"י לפם רהטה לא עין ביה ואפשר שהוא טעות סופר. ע"כ.

וכן כתב המאירי (ביצה ב.), דמה שפרשו חכמי הצרפתים דמירי בעצמות וקליפין שאינם ראויים אף לבהמה, אין דבריהם נראים, שהרי אלו כעצים ואבנים הם, שאסורים בטלטול בשבת, אפילו לר' שמעון, אלא עקר הדבר לפירוש בעצמות רכות הראויות לבהמה, וכן קליפי פרות הלחים. וכן כתב הר"ן (שבת קמג.).

וכן פירשו רבנו יהונתן מלוניל (שבת, סוף פרק כא), ורבנו תם בספר הישר (סי' שעב), ורבי ישעיה מטראני (שבת קמג. וביצה ב.), ובספר ארחות חיים (אות שעג דף נו ע"א).

וכ"כ האור זרוע ח"ב (סי' פו אות ד), דמ"ש רש"י דמירי בעצמות קשות שאינן ראויות לכלב וקליפין של אגוזים, לא נהירא להריב"א, אלא מירי בעצמות רכות וקליפי אגסים ותפוחים שראויים לבהמה. ע"ש.

וכ"כ בספר התרומה (פרק מפניו סי' רנד). וכן פסקו הרי"ף (שבת סוף פרק כא), והרמב"ם (פכ"ו משבת הל' טז), והרא"ש (שבת, פרק כא סי' ב). וכ"פ בש"ע (סי' שח סכ"ז), כדברי כל הפוסקים הנ"ל.

ודע שאע"פ שבשולטי הגבורים (פרק נוטל) כתב שמנהג העולם לטלטל קליפי אגוזים ושקדים אע"פ שאינם ראויים אפילו לבהמה, כי סומכים על פי' רש"י (בשבת קמג. וביצה ב.). והובא בכנה"ג. מ"מ לדינא העקר כמ"ש התוס' והפוסקים שדחו פרוש רש"י, ופירשו דמירי בעצמות רכים וקלפות של תפוחים וכיו"ב, שראויים למאכל בהמה. ע"ש. וכן כתב הרי"ף והרא"ש (סוף פרק נוטל). וכן

קלפות של ביצים), אסור לטלטלם, אלא מנער את הטבלא והן נופלות. ושם (סעיף כט) הוסיף, שכל שראוי למאכל בהמה חיה ועוף המצויים מתר לטלטל אותו. (וע' בוכרנות אליהו עמוד קכו אות ג).

והנה בספר אור לציון ח"ב (עמוד רטז) כתב, שאם היא עיר גדולה והבהמה והכלבים בקצה העיר השני, ואין הדרך ללכת ברגל מן הקצה של העיר אל הקצה השני, לא חשיב בעלי חיים המצויים, ואסור לטלטלם. ואינו מחור לפע"ד, שאם בן נתת דבריך לשעורים, והיה להם להפוסקים לחלק אם הבהמה והכלבים קרובים או רחוקים. וע' בש"ע הגר"ז (סעיף סה) שכתב, שבמקום שאין כלבים מצויים, "כגון ששבת בשדה" אין להתיר. וכיו"ב כתב ב"ב איש חי (פרשת מקץ סעיף טו), שאם אין כלבים מצויים שם, "כגון שהולך בשירה במדבר או בספינה". ולא כתבו שאין כלבים בקרבת מקום, ש"מ שכל שיש כלבים באותה העיר, בין שהם קרובים בין רחוקים, כיון שהוא דבר הראוי לכלבים לא אסרו חכמים.

וגדולה מזו כתב בספר התרומה (סימן פד), שאחר שהפריש חלה ביו"ט בחו"ל, יכול לטלטלה ויצניענה, כיון שהיא ראויה לכהן קטן שלא ראה קרי, או לכהן גדול שטבל לקרי, ואפלו במקום שאין כהן בעיר מתרת בטלטול, כדקי"ל (שבת קכז:) מטלטלין את הלוח מפני שהוא מאכל לעורבים, ואפלו לאדם שאין לו עורבים מתר, כיון שראוי הוא לאדם אחר שיש לו עורבים. וכן מתר לטלטל תרומה טהורה, שראויה לכהן, ומסתמא הוא בכל מקום, אפי' אין שם כהן. ע"כ. וכ"כ הסמ"ג (הל' יום טוב דף טו.). וכתב מרן הב"י (סי' תנו), שכן כתב בהגהות מ"מנוי (פ"ג מהל' יו"ט). ע"ש.

ונהי דאנן קי"ל שצריך שיהיה מצוי בעיר, וכמו שהעיר מרן הב"י שם, דמ"ש בהגמ"י שמותר לטלטל את הלוח אע"פ שאין לו עורבים, אינו מסכים כמו שכתבתי (בסי' שח), שיש אוסרים אא"כ יש לו עורבים, מ"מ הבו דלא להוסיף עלה להצריך שיהיו במקום קרוב. וכ"ה בשו"ת יביע אמר ח"ט (סי' קח אות קנד).

פסק הרמב"ם (פרק כו מהל' שבת הל' טז). והראב"ה (הל' שבת סי' שכד).

ואין להשיג במנהג שהביא השה"ג, מאחר שסברת רש"י היא סברא יחידאה, וכמעט כל הפוסקים חולקים עליו. וכן פסק הב"ב איש חי שנה ב (פר' מקץ אות טו).

[והב"ח (סי' שח אות יג) כתב שמודה רש"י שקלפי המסקנא אסור. וכ"כ השפת אמת (ביצה ב.). וראה עוד למהריק"ש בס' תולדות יעקב (בחדושי' לביצה ב.) ודו"ק].

ושוב ראיתי בשו"ת מעט מים (סי' כב דף נג ע"ב) שדן על מה שנהגו בסלונקי לטלטל בשבת קלפי אגוזים וקלפי ביצים, וכתב, שאף שבשליטי הגבורים כתב שסמכו בזה ע"ד רש"י, אנא דאמרי דבכה"ג אין לסמוך על פרש"י, כיון שכל הפוסקים חולקים עליו, וסברתו היא סברת יחידאה. ובפרט לדידן שקבלנו עלינו הוראות מרן. ועם כל זה אמינא שאולי האמת כן הוא, שנתסד המנהג להקל ע"פ דעת רש"י, מקדם שיצא לאור העולם ספר השלחן ערוך, ונהגו כן קדם שקבלנו דעת מרן, וכמ"ש כיו"ב בשלחן גבוה (פל' הש"ע אות טו). ולכן אין לגער במי שנהג להתיר. ע"כ. אבל בארץ ישראל וסביבותיה לא נהגו להקל בזה, אלא מנהיגו כמו שפסק מרן הש"ע.

ודין טלטול נבלות וטרפות שראויות לכלבים, כן הוא במשנה (שבת קנז:), מחתכים את הנבלה לפני הכלבים. וכן פסק הרמב"ם (פרק כו הל' טז), שכל מאכל הראוי לבהמה וחייה ועוף המצויים בעיר, מטלטלים אותו בשבת. וכן כל הקלפות שראויים למאכל בהמה. ע"ש.

וכ"כ הגאון מליסא בספר מקור חיים (בהגהותיו על המג"א סי' שח ס"ק נו), שנגבלות וטרפות שאסורים באכילה ומחזיקים אותם למכרם או ליתנם לעפ"ם מתרים בטלטול כדן מאכל הראוי לחיה ועוף המצויים. ע"ש.

והינו כמו שפסק מרן בש"ע (סי' שח סעיף כז) וז"ל: עצמות הראויים לכלבים וקלפות הראויות למאכל בהמה מתר להעבירם מעל גבי השלחן, אבל קלפות שאינן ראויות למאכל בהמה (כגון קלפות של אגוזים ושקדים, וכן

הכי, אלא שהיה זורק למקום אחר, מ"מ מתר לזרקם לפני בעלי חיים אלו, וכ"ש אם בלאו הכי היה זורקם שם. ע"ש.

ועוד שלתת מזונות לפני בהמות טמאות ועופות טמאים שרי לכ"ע, דליכא למיחש פן יקח מהם. (משנ"ב שם אות ו, וכף החיים שם אות ז). ובשבת אף בהמות טהורות מתר (כה"ח שם). וע' בספר ברפי יוסף (בשיו"ב אות ה), ובספר נמוקי א"ח (סי' שכד), ובשו"ת קנין תורה ח"ו (סי' יד). ודו"ק.

וע' במג"א (סי' שכד ס"ק ז) שכתב, דהא דאמרין (שבת קנה:), נותנים מזונות לפני כלב, שמזונותיו עליה, הינו אף בכלב שאין מגדלו בביתו, שמצוה קצת לתן לו מזונות, כדכתיב ידע צדיק דין דלים, יודע צדיקו של עולם, דין דלים, זה הכלב שמזונותיו מועטים, לפיכך הטביע טבעו, שישהו מזונותיו במעיו שלשה ימים מעל"ע. ואמרין, שמע מנה ארח ארעא למשדאי אמצא לכלבא. (ופרש רש"י, ש"מ, מדקאמר שהקפיד הקב"ה על מזונו).

וכ"כ בש"ע הגר"ז (סי' שכד ס"ז), "שנותנים מזונות (בשבת) לפני כלב של הפקר, שאין מגדלו בביתו, כי יש קצת מצוה לתן לו מעט מזונות". ותניא (בשבת יט), נותנים מזונות לפני הכלב, נטלם ויצא אין נזקקים לו. ופרש רש"י, כלב, "רמי עליו לזונו". (וכן הוא בגמרא שבת קנה:).

וכתב בספר הבתים (פרק ו עמוד פו) בשם יש מן הגדולים, שאפלו בכלב שאינו שלו הדין כן.

וכן כתב המאירי (שבת יט). וז"ל: ויראה שאף בכלב שאינו שלו מתר. וכן ראיתי לגאון, שפרש, מה שאמרו בגמרא האי רמי עליה, שמזונותיו עליה, דכתיב לכלב תשלכון אותו. [וע' בשו"ת חקרי לב (ח"א מיו"ד סי' יט), ובספר בגדי ישו יו"ד (סי' כט אות ג), ובספר שפת אמת (פסחים כב), ובדרכי תשובה (סי' כט אות ב). ובתורת שבת (סי' שכד ס"ק טז). ע"ש].

וכתב בערוך השלחן (סי' שכד סעיף ב), ואע"ג דאמרין בשבת (קנה:), והני מלי בדברא, "אבל במתא לא, דאתא

ונראה שנבלה וטרפה שראויה למאכל בהמה, ואין שם בהמה, ויש שם גוי, אינה מקצה שראויה לגוי. וכ"כ בשמירת שבת כהלכתה (פרק כ אות קטו, עמוד רמו).

והנה בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק יב הערה צא) כתב בשם הגרש"ז אוירבך, שאף בעיר שאין כלבים ובהמות מצויות מכל מקום לא חשיבי מקצה, הואיל וישם מאכל בהמה עליהם. [ברם לדינא אין זה מחור לפע"ד, ובשמירת שבת כהלכתה עצמו (בפרק כ אות כו, עמוד רמד) כתב לאסור בזה. ע"ש].

והנה בשלמי יהודה (עמ' קיא) כתב בשם הגרי"ש אלשיך, דהינו דוקא כשיש בעלים לבהמה, אבל אם הם ראויים לבהמות של הפקר לא נחשבים מצויים לגבי אסור מקצה, הואיל ואין מזונותם עליה. ולפענ"ד אינו מחור. וכן ראיתי בספר פסקי תשובות (עמוד קיט) בשם הגר"ח פשיינברג, שחולק על הסברא הנ"ל, ומתיר לטלטל הראוי לבעלי חיים ועופות של הפקר. וכ"כ בספר מאור השבת ח"א (עמוד תקמו בהערה) בשם הגאון רבי ישראל יעקב פיישר להתיר, שאע"פ שאין לתת מזונות לבהמת הפקר, מ"מ כיון שראוי למאכל בהמה שרי. ע"ש.

ובאמת שכבר כתבו האחרונים (הובאו במשנה ברורה סי' תצו סק"ה, ובכף החיים שם סק"ט), דמה שכתב מרן בש"ע (סי' שכד סעיף יא), שאין נותנים מים ומזונות לפני יוני שוכה ויוני עליה, מפני שאין מזונותם עליה, הינו דוקא לפנייהם ממש, אבל אם נותן להם מזונות ברחוק מקום קצת מתר. ע"כ. וכ"כ בשו"ת ישיב משה טורצקי (עמוד שז), ובשו"ת אבני ישפה ח"א (חאו"ח סי' פח).

ובלא"ה כבר כתב המאירי (רפ"ג דביצה עמוד קלט) וז"ל: ונראה לי שלא נאסר אלא במזונות שיש בהם טורח, והוא מחור אחר החיה והעוף להאכילם ולהשקותם, אבל זריקת פרווין ושאר מאכלי בהמה, מתר. ע"כ.

וכיו"ב כתב האשל אברהם מבוטשטש (סי' שכד), שמותר לתת מזונות לפני בעלי חיים שאין מזונותיהם מטלים עליו, כשהוא משליך מזונותיהם מידי בלאו

בשם הדג"מ מצאנו לעוד מגדולי האחרונים שכתבו כן, שכ"כ להעיר בהג' רע"א שם, וכן מבאר להדיא בש"ע הגר"ז שם.

אולם אין זו קושיא, דהינו כשנותן הקלפות במטרה שהחיה והבהמה יאכלו ממה שמשליך לרחוב, ובזה אסור באין מזונותם עליהם אף ברחוק מקום. אבל אם משליך הקלפות לרחוב, והם ראויים לבהמה וחיה, אף שאין מזונותם עליהם סוף סוף הם ראויים למאכל בהמה, ואף שאסור לו לתנם לפנייהם אפי' ברחוק מקום, זהו כשמתכוון להשליך לפנייהם כדי שיאכלו, אבל היכא שמתכוון לזרק האשפה לרחוב, וממילא הם ראויים לבהמה וחיה, כיון שראויים להם אין בזה אסור טלטול מקצה.

ד. הנותן שמן בנר חייב משום מבעיר, וכן אין להסתפק מהשמן שבנר בשבת (שם עמוד שצה).

ובהערה (שם) כתב בגמרא ביצה (כב). תניא, הנותן שמן בנר חייב משום מבעיר, והמסתפק ממנו חייב משום מכבה. וכתבו התוס', דאינו משום שממחר כבוי, דהא גרם כבוי ביום טוב מתר, וגם בשבת אינו חייב. אלא הינו טעמא שבאותה שעה שהוא מסתפק מהשמן הוא מכבה קצת ומכבה את אורו. ע"ש. אבל הרא"ש כתב, שאפלו אם אינו מכבה את אורו אסור משום גרם כבוי, דגרם כבוי כהאי גוונא אסור. וכ"פ מרן בש"ע (סימן תקיד). וראה בהערה דלהלן. ובהערה כט. ובס' משמרת חיים ח"א (עמוד לד).

לא ימלא קערה עם שמן ויתן ראש הפתילה בתוך הקערה לשאב מהשמן

ה. לא ימלא אדם קערה עם שמן ויתן ראש הפתילה בתוך הקערה בשביל שתהא שואבת מהשמן, שיש לחוש שמא יקח מהשמן ונמצא מכבה בשבת (שם).

ובהערה (שם) כתב מה שכתב לא ימלא אדם קערה שמן וכו', מהנני שם. וראה בהערה הנ"ל מ"ש בשם התוס', דהינו שבאותה שעה האור מתמעט. והרא"ש (פרק ב' דביצה סי' יז) כתב וז"ל: הנותן שמן בנר חייב

למיסרה, הינו שלא להרגילו בקביעות, אבל באקראי שפיר דמי, משום שנאמר ורחמיו על כל מעשיו. ע"כ. והא"ר והתוספת שבת הקשו על המג"א, דהא אמרינן אבל במתא לא. וכן הקשה הנדה שלום, וכתב, דבמתא אפי' אורחא דארעא ליכא. ובע"כ דמירי בכלל שלו. וכ"כ בשבת של מי (שבת קנה:).

ובספר יד יוסף יוזפא (סי' שכד ס"ק יב) כתב בדברי המג"א, והוסיף, שאף בכלל של הפקר מצוה קצת לתן לו מזונות. ומה שאמרו הני מלי בדברא, אבל במתא לא, דאתי למסרה, אינו אלא משום שבא להפסידו, ומי שאינו חושש על הפסדו, מתר גם במתא. ואתי שפיר בדברי המג"א. ע"כ.

וכיוצא בזה כתב בספר מנחת שי, שלא אמרו כן אלא דרך עצה טובה, אבל מדינא שרי אף במתא. ע"ש. וע"ע בס' תהלה לדוד (סי' שכד ס"ק יד). וכן משמע מדאמרי' (שבת יט). דרמי עליה מזונו. וכתב המאירי דמירי בכלל של הפקר. ומכאן למד בספר מנוח"א (עמ' רפ), שבזמנינו שמצויים חתולים, מתר לטלטל עצמות רפות, מפני שראויות לחתולים. וכן פסקו בס' תהלה לדוד (הנ"ל), ובספר מנורה הטהורה (ס"ק יט), והמשנ"ב (ס"ק לא). [וע' בספר שמירת שבת כהלכתה (פכ"ז סכ"ג עמ' שמא) שכתב, כל בעל חיים שאינו מוצא לו מזון, מתר לתן לפניו מזון בשבת וביו"ט, שנאמר ורחמיו על כל מעשיו. וכן מתר לתת מזון לפני כלב, אע"פ שאין מזונותיו עליו. ע"כ. ודו"ק]. וכן עקר בדברי המג"א והאחרונים הנ"ל, שהמאירי מסייע להם. (וע' בספר בני ציון (סי' שכד), ובמהרש"א שם).

והנה חכ"א העיר בזה, דמה שהביא מדברי כף החיים סק"ט בשם האחרונים "דברחוק מקום קצת" שרי להאכיל אף בע"ח שאין מזונותם עליה, תמוה, דעין בכה"ח בסמוך שם ס"ק י' שהמשיך וכתב: "והינו דוקא באותן שמזונותם עליה, דאין אסור רק משום שמא יקח מהם, ולכך מתר ברחוק מקום, אבל באין מזונותם עליה בכל גוונא אסור. דג"מ. מק"ק שם בלקוטי רימ"א אות כ"ב". עכ"ל. הנה מבאר בכה"ח דבאין מזונותם עליה בכל גוונא אסור אפלו ברחוק מקום. ובאמת שפדברי הכה"ח

בחבילות זמורה והלך האש והזיק, ובלא חבילותיו היה גם האש הולך שמה, איכא פלגתא אם גם השני חיב לשלם חלקו מהנזק או כלה נזק, עליה דראשון רמיא, [והשני פטור מכלום], דלפ"ד התוס' והגהת הרא"ש בשם א"י משמע להדיא, דאף שהאש היתה הולכת עד המקום שהוא שהזיקה בלא החבילות שהוסיף זה האחרון, מ"מ גם האחרון חיב לשלם חלקו מהנזק, דדומה זה למשליך עץ קטן בתוך אש גדול, ולמי שחפר בור י' ובא אחר וחקק בו עוד טפח, דאע"פ שעל ידי הראשון היה בו כדי להמית, מ"מ גם השני חיב וכו'. ולדעת המימוני (פ"ו מהלכות חובל ומזיק) האחרון פטור מכלום היכא דבלאו איהו היה ההזק הזה ע"י הראשונים, והראשון חיב. ע"כ. וכן משמע מהטור (חו"מ סי' שפג), ומהמרדכי, שהביאו את דברי הרמב"ם כצורתם.

ולפ"ו לכאורה גם לענין שבת, היכא שהוסיף שמן לנר, אף שהשמן היה בו כדי שידלק עד למוצ"ש, לדעת התוס' והא"י, אפ"ה חיב משום מבוער, דמ"מ שמנו נמי מדליק. אלא שלדעת הרמב"ם והטור והמרדכי ושאר הראשונים לכאורה יהיה פטור. [אלא שיש לעין במ"ש דדמי למשליך עץ קטן וכו', דלכאורה מחמת דמיון זה התוס' חזרו בהם, וכתבו, מיהו בזה צריך לדקדק וכי בשביל שהשליך עץ אחד במדורה גדולה יתחייב, הא לא דמי אלא לחופר בור עשרה ובא אחר והשלימו לאחד עשר, דהראשון חיב והשני פטור. וכדעת הרמב"ם, הרשב"א, הטור, המרדכי, המאירי. והב"י לא הביא כלל מחלקת בזה, רק צין לסוגיא בב"ק י'. ומשמע שהבין שהוא פשוט וברור ולית מאן דפליג. וגם התוס' בהוה אמינא שאמרו מה שאמרו, בסופו של דבר חזרו בהם, וכמו שכתבו בפסקי התוס' אות מב. שגם התוס' ס"ל שאם בלא חבילותיו של השני היתה האש מגיעה בלאו הכי להיכן שהגיעה, השני פטור. וכן הוא בקצור פסקי הרא"ש שחבר הטור ס"י. אלא שרבינו שמשון בשיטה מקבצת, וכן הרשב"א, כתבו, שאם חבילותיו של השני יש בהם כדי לעשות כל ההזק לבדם, השני גם חיב כחופר בור עשרה והשני השלימו לעשרים].

משום מבוער והמסתפק ממנו חיב משום מכבה. כתבו התוספות, הא דחשיב לה מכבה, הינו משום דכשומעט את השמן ומרחיקו מפי הנר שהוא דולק, מיד כהה אור הנר ואינו דולק יפה כבתחלה, והנה לה מכבה. ואין לפרש משום דממהר כבית הנר כשיכלה השמן, דהינו גרם כבוי שנחלקו בו ר"י ורבנן, דתנן עושין מחיצה בכל הכלים בין מלאים בין ריקנים, בשביל שלא תעבר הדלקה. ר"י אוסר בכלי חרס חדשים מלאים מים שאין יכולים לקבל את האור והו מתפקעין ומכבין את הדלקה, וקנימא לו כרבנן דגרם כבוי מתר. ומיהו ההיא דשפופרת על פי הנר דאסור דלמא אתי לאסתפוקי מניה, הינו על כרחך מפני ששממהר כבוי, שאינו מכחיש מאור הנר כלל, שהרי הנר לעולם מלא שמן וכו', הלכך נראה לי טעמא דמסתפק מן הנר, משום ששממהר כבוי. ואף רבנן דר"י מודו בהאי גרם כבוי דחיב, שעד כאן לא פליגי התם אלא משום שאינו נוגע בדבר הדולק, אלא עושה דבר חוצה לו הגורם את הכבוי כשתגיע הדלקה לשם. אבל הכא השמן והפתילה שניהן גורמים את הדלקה, והממעט מאחד מהן וממהר את הכבוי חיב. והינו טעמא דנותן שמן בנר חיב משום מבוער, משום דמאריך בהבערתו, דאלו לא נתן שמן היה כבה כשיכלה השמן שבנר, ומה שהוא דולק מכאן ואילך, הוי כאלו הוא הדליקו. ע"כ. [וכן לענין כבוי נמי ממהר את הכבוי על ידי שנסתפק מן הנר, והוי כאלו כבה הוא וכו'].

אם היה שמן פרי שידלק עד למוצאי שבת, והוסיף עליו שמן

ועין באמרי בינה (דיני יום טוב סי' יט) שביאר דברי הרא"ש, שעקר החיוב בשבת הוא מה שהולך ודולק אחר שיכלה השמן שהיה, ולא בשביל שדולק עכשו, שהרי גם בלי תוספת השמן היה דולק, וממילא אם היה שמן כדי שידלק עד למוצאי שבת, והוסיף עליו שמן, מאחר שאין בתוספת זו כדי להמשיך ההבערה בשבת, אינו חיב. ע"ש.

וראיתי שצינו לדברי הש"ג (פרק קמא דב"ק י' דף ד. מדפי הרי"ף), שלכאורה נראה שאינו סובר כן, וז"ל שם: מרבה

חייב זורע בשבת - אם חזר ולקט הזרעים

וידוע מ"ש הרש"ש בשבת (עג. ד"ה הזרע) דלפי שאין חייב במלאכת שבת אלא אם כן נתקיימה מחשבתו, א"כ אפי' במלאכת זורע, אם זרע זרעים בשבת, ולקטן קדם שנשרשו, פטור, כיון שלא נתקיימה מחשבתו, ומדמה לה למלאכת אופה לגמרי, לכל דבר וענין. ולפ"ז כתב שגם אם הדביק פת בתנור בשבת סמוך ליציאת השבת, והאפיה לא נעשתה בשבת אלא במוצ"ש, אפי' הכי חייב כמו בזורע שההשרשה היא בחול, ובכל זאת חייב על המעשה שעשה בשבת. ע"ש. ולכאורה היה מקום לחלק בין הדברים, דגבי אפיה בשבת הרי יכל לאפות בשבת, ולכן החיוב הוא על הגמר אם נגמר בשבת. אבל בזורע כיון דאי אפשר לו לגמר בשבת, החיוב הוא על מעשה הזריעה בלבד אף ללא ההשרשה.

אלא שכבר נחלקו עליו המנחת חנוך (מצוה לב ומצוה רח"ץ סי"ד), ובתפארת ישראל בחבורו על מסכת כלאים, בתי כלאים (פלאי הפרס סי' מג), ובתפארת יעקב על התפארת ישראל שם. וכתבו דאף שלענין אסור הנאה בכלאים לא נאסר עד שישיריש, וכן לגבי עומר בזבחים סט. אבל לגבי אסור זורע בשבת, וזריעת כלאים, מתחייב מיד במעשה הזריעה אף קדם ההשרשה, ואפי' אם חזר ולקטן מיד אחר שזרעו חייב, ולא תקן כלום במה שלקטן. ולא דמי לאופה דלא נקרא אופה עד שיאפה. משא"כ בזריעה תקף כשנותן הזרע בפרקע חשב זורע. וראיה לזה ממה ששינינו במס' תרומות (פ"ב) הנוטע בשבת בשוגג יקיים. ואם כסברת הרש"ש הנ"ל הו"ל לממר יעקר, כדי שלא יבא לידי אסור סקילה. והוסיף במנ"ח, דלגבי הדביק פת בתנור בשבת ונאפה רק במוצ"ש, פטור. ודלא כסברת הרש"ש בזה. וראה בילקו"י שבת כרך ה' מלאכת זורע.

ועוד כתבו לחלק, דשאני נזיקין משבת, דגבי נזיקין שנים שהזיקו חייבים לשלם, אבל בשבת שנים שעשויה פטורים, וילפי' לה מקרא דבעשותה. כשכל אחד יכול לעשותה לבד, וכאן הרי הראשון כבר עשה הכל גם ללא עזרת השני.

ויש שכתבו לחלק בין הדברים דאפי' להנה אמינא של התוס', או כשיש באש של השני כדי לעשות כל ההזק, שאני נזיקין דחייב, משום דחייב התשלומין הוא עבור התוצאה שגרמו מעשי ידיו, שהרי סוף סוף הזיק, וכיון שבשעת ההזק כבר יש לנו אש משניהם, ואש של שניהם הזקה, לכן שניהם חייבים לשלם. ואת הנזק לא מענין כונת המזיק ומעשהו, והחייב הוא על הנזק שנעשה, ועל מה שחסרוהו. והתשלום על התוצאה. אבל בשבת החייב הוא על המעשה עצמו, וכיון שבשעת הוספת השמן לא מהני מעשיו כלום, ולא עשה מעשה של הדלקה, ובלא"ה ידלק עד למוצ"ש, אין במעשה הוספת השמן מעשה הבערה כלל. דעיקר החיוב על מעשה המרידה בהשית והוא דבר שוה בכל עברות שבין אדם למקום, שלא נתנו מצוות לישראל אלא כדי לצרף אותם בהן. ואין נפ"מ כ"כ בתוצאה הגשמית, ועקרי הדברים שישמע לצווי ה'. דאף אמנם בי"ד של מטה אינם יכולים להעניש על פעלת אסור עם כונה לעבר על האסור כל שבפעל לא התקיימה תוצאת האסור, וכגון הדביק פת בתנור בעדים והתראה, ובא חבירו והוציאה קדם שקרמו פניה, אין הבי"ד יכולים להעניש את הראשון, ואין הבי"ד דנים על מחשבות וכונות, ואין לדון אלא מה שעניו רואות, והרי אינו רואה שפעת נאפתה בשבת. ואמנם חייב לעשות תשובה כלפי שמיא, כדברי הגמ' בסוף קדושין, נתבנן לאכל בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה חייב לעשות תשובה.

ולפ"ז בנ"ד שהנר דולק ויש בו שמן כדי שידלק כל השבת, כשהוסיף בו שמן לא עשה מעשה הדלקה כלל, ולא אכפת לנו שיתכן שהנר דולק מחמת השמן שהוסיף איהו, כי בלאו הכי היה דולק, והוא לא הדליק ולא הוסיף לזמן ההדלקה למשך השבת, ואין חייב על התוצאה בלי מעשה אסור, ואע"פ שאפשר שבתוצאה הנר דולק עכשו מחמת השמן שלו, אבל במעשה לא היה אסור. וצריך את שניהם יחד, גם פעלת אסור וגם תוצאת אסור. וכאן לא היה מעשה אסור.

מחמת השני כלל, ולכן פטור השני, מה שאין פן בנרות חנכה שההדלקה עושה מצוה, והמצוה היא במעשה ההדלקה, אין הכי נמי גם השני יוצא ידי חובה בהדלקה זו, שהרי הוא גם פן עשה מעשה הדלקה. ובר מן דין, לא דמי להא דש"ע חו"מ, דאם אחד עשה האש ובא אחר והוסיף, דהתם הוסיף עצים על אש קימת, והכא הוא מוסיף להדליק במקום אחר, ויותר דומה ללבה אחד בצד זה ובא אחר ולבה בצד שני. ע"ש.

ו. אם היה כבר שמן שידלק כל השבת, והוסיף שמן באפן שהועיל רק למוצאי שבת, [כי לשבת בלאו הכי היה די שמן] יש אומרים דאינו חיב, שהרי גם בלא הוספת השמן היה דולק כל השבת (שם עמוד שצח).

ובהערה (שם) על פי המבאר בהערה הנ"ל.

וראה בזה בשו"ת הר צבי (חאו"ח סי' קלה), ובשו"ת חלקת יואב (סי' י'), ובשו"ת קרן לדוד (סי' פב), ובשו"ת יביע אמר ח"ג (חאו"ח סי' יח). ע"ש.

וע"ע במקראי קדש (חנכה סי' י') מה שכתב לענין נר חנכה, במלא קערה שמן והקיפה פתילות, וכפה עליה כלי, עולה לכמה בני אדם, ויש אומרים דהינו דוקא כשהדליקו כלם בבת אחת, אבל אם הדליק אחד, ואחר כך הדליקו אחרים, רק הראשון יוצא ידי חובת הדלקת נרות חנכה, כמו שמבאר בשלחן ערוך (חשן משפט סימן תיח סעיף י'), שאם עשה האחד האש, ובא אחר והוסיף עצים, אם יש כמה שעשה הראשון כדי להזיק, הראשון חיב והשני פטור. ושם כתב לחלק, דבנזיקין החיוב הוא בעד נזק חברו שבא מחמת מעשיו, ואז אמרינן דכיון שבין כך ובין כך היה נזק מחמת הראשון, לא בא ההזק

אברכים המעונינים
להתקבל לכולל יגדיל תורה
ניתן ליצור קשר
בפלאפון 050-4158840

בשורה טובה לשוחרי התורה ולומדיה

בסיעתא דשמיא יצא לאור עולם
ספר 'יגדיל תורה בהלכה'

שבת כרך א

ניתן להשיגו בכולל יגדיל תורה
ברחוב קלאוזנר 24 באר שבע

ובטל: 0506491414,

0509013000,

0504158840

בית הכנסת ובית המדרש
"יגדיל תורה"

בונים את בית ה'

משכן לאביר יעקב

182 ש"ס << גימטריה יעקב

שותפות חודשית בבניית

מקום תורה, תפילה וטהרה

כל תורם - שותף.

כל שותף - אבן בבניין.

זה הזמן לקחת חלק.

050.901.3000

בנק מזרחי
סניף 426 מ.ח. 371407
ע"ש יגדיל תורה

